

Návštěva staré dámy
Tragická komedie

OSOBY

Hosté:

Klára Zachanasjanová, roz. Wäscherová, *multimilionářka*

Její VII.—IX. manžel

Komorník

Toby }

Roby } *žvýkačci gumu*

Koby }

Loby } *sejři*

Navštívení:

III

Jeho žena

Jeho dcera

Jeho syn

Starosta

Farář

Učitel

Lékař

Policajt

První }

Druhý } *občan*

Třetí }

Čtvrtý }

Malíř

První žena

Druhá žena

Slečna Luisa

Ostatní:

Přednosta
Vlakvedoucí
Průvodčí
Exekutor

Obtížní:

První novinář
Druhý novinář
Rozhlasový reportér
Kameraman

Místo: Gullen, malé město

Čas: současnost

Přestávka: po druhém aktu

PRVNÍ DĚJSTVÍ

Dříve než se zvedne opona, je slyšet nádražní zvon. Pak se objeví nápis — Gullen. Zřejmě jméno malého města, naznačeného v pozadí, zničeného a rozpadlého. Také nádražní budova je zanedbaná. Podle toho, v které jsme zemi, má nebo nemá zábradlí. V páli přetržený jízdní řád na zdi, zrezivělé hradlo, dveře s nápisem: Vstup zakázán. Uprostřed bezútěšná nádražní komunikace. Také ta je jen naznačena. Vlevo malý domek, holý, bez oken, střecha z pálených tašek, rozdrané plakáty na zdi. Vlevo tabulka DÁMY, vpravo PÁNI. Všechno je zaplaveno horkým podzimním sluncem. Před domečkem je lavice a na ní čtyři muži. Pátý je nepopsatelně zbídačelý jako ostatní. Píše na transparent červenou barvou, zřejmě pro nějaký průvod: Buď vítána, Klárko. Dunivý hřmot rychlíku, který prolétne kolem. Před nádražím salutuje přednosta. Muži na lavici naznačují pohybem hlavy zleva doprava, že sledují expresy projíždějící kolem.

PRVNÍ „Gudrun“, Hamburk—Neapol.

DRUHÝ V jedenáct dvacet sedm jede „Zuřivý Rolland“, Benátky—Stockholm.

TŘETÍ Jediné potěšení, které nám zbylo. Koukat na vlaky.

ČTVRTÝ Před pěti lety stavěly v Gullenu „Gudrun“ i „Zuřivý Rolland“, navíc „Diplomat“ a „Lorelei“, a to jsou expresy, které něco znamenají.

PRVNÍ V celém světě. Teď tady málem nestaví ani osobní.

DRUHÝ Jenom dva. Z Kaffigenu a ve třináct třicet z Kalberstadtu.

TŘETÍ Jsme vyřízeni.

ČTVRTÝ Wagnerovy podniky zkrachovaly.

PRVNÍ Bockmann se položil.

DRUHÝ Chata Na výsluní zpusla.

TŘETÍ Žijeme z podpory pro nezaměstnané.

ČTVRTÝ Z poukázek na polívku.

PRVNÍ Copak to je nějaký život?

DRUHÝ Živoření.

TŘETÍ Na chcípnutí.

ČTVRTÝ Celý městečko.

Zvuk zvonu.

DRUHÝ Nejvyšší čas, že přijede ta miliardářka. V Kalberstadtu prý založila špitál.

TŘETÍ V Kaffigenu dětské jesle. A v hlavním městě votivní kostel.

MALÍŘ Od toho naturalistického mazala Zimta se dala portrétovat.

PRVNÍ Ta si to může dovolit, když jí patří Arménská petrolejářská, Západní dráhy, Severní rozhlasová společnost a v Hongkongu čtvrti lásky.

Hluk vlaku. Přednosta salutuje. Muži sledují vlak pohybem hlavy zprava doleva.

ČTVRTÝ „Diplomat“.

TŘETÍ Přitom jsme byli kulturní město.

DRUHÝ Jedno z prvních v zemi.

PRVNÍ V Evropě.

ČTVRTÝ Goethe tady nocoval. U Zlatého apoštola.

TŘETÍ Brahms u nás zkomponýroval kvarteto.

Zvuk zvonu.

DRUHÝ Berthold Schwarz vynalezl střelný prach.

MALÍŘ Já s úspěchem navštěvoval Ecole des Beaux Arts. A co dělám teď? Transparenty.

Hluk vlaku. Nalevo se objevuje průvodčí, jako by právě vyskočil z vlaku.

Průvodčí táhle vyvolává Gullen.

PRVNÍ Osobní vlak z Kaffigenu.

Vystoupí jediný cestující. Zleva jde kolem mužů na lavičce a zmizí ve dveřích s nápisem Páni.

DRUHÝ Exekutor.

TŘETÍ Jde zabavit radnici.

ČTVRTÝ A politicky jsme taky vyžizení.

Přednosta zvedá vřpravku Odjezd!

Z městečka sem přicházejí starosta, učitel, farář a Ill, muž skorem pětadesátiletý. Všichni jsou mizně oblečení.

STAROSTA Nás vzácný host přijede osobním vlakem z Kalberstadtu ve třináct patnáct.

UČITEL Zapěje smíšený sbor a skupina naší mládeže.

FARÁŘ Bude vyzvánět požární zvon. Ten jsme ještě nezastavili.

STAROSTA Na náměstí zahraje městská kapela a turneři vytvoří živou pyramidu. Na počest miliardářky. Potom oběd u Zlatého apoštola. Na slavnostní osvětlení katedrály a radnice bohužel finančně nestačíme.

EXEKUTOR *vychází z domečku* Dobré jitro, pane starosto. Srdečně vás zdravím.

STAROSTA Co tady chcete, exekutore Glutzi?

EXEKUTOR Však vy víte, pane starosto. Mám před sebou obrovský úkol. Víte, co to je, zabavit celé město?

STAROSTA Kromě starého psacího stroje nenajdete na radnici nic.

EXEKUTOR Pan starosta zapomněl na güllenské vlastivědné muzeum.

STAROSTA To jsme před třemi léty prodali do Ameriky. Naše pokladny jsou prázdné. Nikdo neplatí daně.

EXEKUTOR To se musí vyšetřit. Celá země prosperuje, jen Gullen se svou chatou Na výsluní je na mizině.

STAROSTA I pro nás je to národohospodářská záhada.

PRVNÍ Spiknutí svobodných zednářů.

DRUHÝ Za to můžou židí.

TŘETÍ V tom má prsty velkokapitál.

ČTVRTÝ Komunistická internacionála to diriguje.

Zvuk zvonu.

EXEKUTOR Já vždycky něco najdu. Mám oči jako ostříž. Prohlédnu si obecní pokladnu.

Odchází.

STAROSTA Lepší, když nás vybere teď, než po návštěvě té miliardářky.

Maltř dokončil svůj nápis.

ILL Ale starosto, to se přece nehodí. Ten nápis je moc familiérní. Mělo by tam být: Buďte vítána, Kláro Zachanasjanová.

PRVNÍ Ale to je přece Klárka.

DRUHÝ Klárka Wäšcherová.

TŘETÍ Vyrostla mezi námi.

ČTVRTÝ Její táta byl stavitel.

MAIŘ Tak tedy napíšu Buďte vítána, Kláro Zachanasjanová, na zadní stranu. Až bude miliardárka na měkko, dá se to vždycky obrátit.

DRUHÝ „Burzovní kurýř“, Curych—Hamburk.

Nový expres jede zleva doprava.

TŘETÍ Vždycky přesně. Podle něj si můžeš řídit hodinky.

ČTVRTÝ Prosím tě, kdo tady má ještě hodinky.

STAROSTA Pánové, miliardárka je naše jediná naděje.

FARÁŘ Kromě Boha.

STAROSTA Kromě Boha.

UČITEL Ale ten neplatí.

STAROSTA Ille, vy jste byl její přítel. Všechno teď závisí na vás.

FARÁŘ Ale oni se tenkrát rozešli. Slyšel jsem takovou zamotanou historii — nechcete se svěřit svému pastýři?

ILL Byli jsme nejlepší přátelé, mladí, plni ohně. Ostatně, pánové, byl jsem chlapík — před pětáctyřiceti léty. A Klára? Vidím ji pořád, jak mi v temné Petrovic stodole zazářila vstříc a jak bosýma nohama, s vlajícími rusými vlasy šlapala v Konrádově háji po mechu a spadaném listí, ohebná jako proutek, sůhlá, křehká, po čertech krásná, čarodějka. Ale život nás rozdělil, jenom život, jak už to tak bývá.

STAROSTA Potřeboval bych o paní Zachanasjanové několik podrobností. Budu mít malý projev při obědě u Apoštola.

Vytahuje z kapsy poznámkový sešit.

UČITEL Prohlédl jsem staré školní katalogy. Známký Kláry

Wäšcherové jsou, bohužel, jaksepatří mizerné. I chování. Jenom v rostlinopisu a živočichopisu dostatečně.

STAROSTA *si poznamenává* Stačí, dostatečná ze zoologie a botaniky. To je dobré.

ILL Taky vám mohu posloužit, pane starosto. Klára milovala spravedlnost. Neobyčejně. Když jednou chytili nějakého tuláka, házela po policajtech kamení.

STAROSTA Láska ke spravedlnosti. To není špatné. To vždycky působí. Ale o té historce s policií raději pomlčíme.

ILL Byla také dobrosrdečná. Co měla, o to se rozdělila. Kradla brambory pro jednu chudou vdovu.

STAROSTA Smysl pro dobročinnost. Pánové, to musím bezpodmínečně uvést. To je hlavní věc. Nevzpomínáte si někdo, kterou budovu postavil její otec? To by se v řeči dobře vyjímalo.

VŠICHNI Ne.

STAROSTA *zavírá poznámky* Co bude v mých silách, zařídím. Ostatní musí udělat Ill.

ILL Já vím, Zachanasjanová musí vyrukovat se svými milióny.

STAROSTA Milióny. To je správná koncepce.

UČITEL Dětskými jeslemi by nám nepomohla.

STAROSTA Drahý Ille. Už dlouho jste nejoblíbenější osobností v Güllenu. Zjara odstoupím. Přidám se k opozici. Jsme dohodnutí navrhnout vás za mého nástupce.

ILL Ale pane starosto.

UČITEL Mohu to jen potvrdit.

ILL Pánové, k věci. Především chci promluvit s Klárou o naší mizerné situaci.

FARÁŘ Ale opatrně a ohleduplně.

ILL Musíme postupovat chytře a psychologicky správně. Už nepodařené uvítání na nádraží může všechno zkazit. Městská kapela a smíšený sbor, to nic není.

STAROSTA Ill má pravdu. Je to přece zvlášť důležitý okamžik. Paní Zachanasjanová vstoupí na rodnou půdu, najde svůj domov, dojata, se slzami v očích, uvidí staré známé. Nebudu tady samozřejmě stát oblečený jako teď, ale v černém,

slavnostním, s cylindrem, žena vedle mne, přede mnou mé dvě vnučky v bílém. Proboha, jen aby to bylo všechno v pořádku a včas.

Zvon.

PRVNÍ „Zuřivý Rolland“.

DRUHÝ Benátky—Stockholm, jedenáct sedmadvacet.

FARÁŘ Jedenáct sedmadvacet. Máme skoro dvě hodiny času, abychom se převlékli do svátečního.

STAROSTA Nápís „Buďte vítána, Kláro Zachanasjanová“ pozvednou do výše Kühn a Hauser.

Ukazuje na Čtvrtého.

A ostatní by měli mávat klobouky. A ještě vás žádám, neřvat jako loni, když tady byla vládní komise. Dojem se rovnal nule a do dneška nemáme subvenci. Tady se nehodí okázalá radost, ale radost niterná, skoro vzlyk, soucít se znovunalezeným dítětem rodné země. Buďte nenucení, srdeční, ale organizace musí klapat. Požární zvon začne hned po smíšeném sboru. Především musíte mít na zřeteli...

Hřmění blížícího se vlaku přehluší jeho řeč. Skřtápají brzdy. Na tvářích se objeví nechápatý údiv. Pěšice na lavici vyskočí.

MALÍŘ *Expres.*

PRVNÍ *A zastavil.*

DRUHÝ *V Güllenu.*

TŘETÍ *V nejhudším —*

ČTVRTÝ *nejzavšivenějším —*

PRVNÍ *v nejubožejším hnízdě na trati Benátky—Stockholm.*

PŘEDNOSTA Přírodní zákony vzaly za své. „Zuřivý Rolland“ se má objevit v zatáčce od Leuthenau, proletět jako blesk a zmizet jako temný bod na spádu k Pückenriedu.

Zprava přichází Klára Zachanasjanová, třiašedesátiletá, rusovlasá, perlový náhrdelník, obrovské zlaté náramky, ohromující, nemožná, ale právě tím dáma velkého světa. Navzdory vši grotesknosti má

zolaštní grácii. Za ní jako doprovod komorník Boby, asi osmdesátiletý, v černých brýlích. Klářin manžel č. VII, vysoký, štíhlý, s černým knírkem a kompletní rybářskou výzbrojí. Vzrušený vlakvedoucí doprovází skupinu. Má červenou čepici a červenou tašku.

KLÁRA ZACHANASJANOVÁ Je to Güllen?

VLAKVEDOUcí Madam, zatáhla jste za záchranou brzdu.

KLÁRA Vždycky tahám za záchranou brzdy.

VLAKVEDOUcí Protestuji. V této zemi se netahá za záchranou brzdu ani v případě nouze. Jízdní řád je pro nás nejvyšším zákonem. Mohl bych vás požádat o vysvětlení?

KLÁRA Tak přece je to Güllen, Moby. Už to smutné hnízdo poznávám. Tam vzadu je Konrádův háj a potok, kde můžete rybařit. Jsou tam pstruzi a štiky. A napravo je střecha Petrovic stodoly.

ILL jako by se právě teď probudil Klára.

UČITEL Zachanasjanová.

VŠICHNI Zachanasjanová.

UČITEL Smíšený sbor a skupina mládeže nikde.

STAROSTA Turneři a hasiči!

FARÁŘ Kostelník!

STAROSTA Proboha, nemám kabát, ani cylindr, ani vnoučata.

PRVNÍ Klárka Wäscherová. Klárka Wäscherová.

Vyskočí a běží do městečka.

STAROSTA volá za ním Nezapomeňte na mou ženu.

VLAKVEDOUcí Čekám na vysvětlení. Podle předpisu. Jmé-
nem ředitelství drah.

KLÁRA Vy jste ale skopová hlava. Chci navštívit tohle městečko. Měla jsem snad z toho vašeho rychlíku vyskočit?

VLAKVEDOUcí Vy jste zastavila „Zufivého Rollanda“ jenom proto, abyste se podívala na Güllen?

Snazí se to pochopit.

KLÁRA Samozřejmě.

VLAKVEDOUČÍ Madam, když toužíte navštívit Gullen, prosím, je vám k dispozici osobní vlak z Kalberstadtu ve dvanáct čtyřicet. Jako všem ostatním. Příjezd do Gullenu ve třináct deset.

KLÁRA Osobní vlak, co staví v Lokenu, Brunnhübelu, Beisenbachu a Leuthenau? Vy si o mně vážně myslíte, že se budu půl hodiny tlouct touhle krajinou?

VLAKVEDOUČÍ Madam, tohle vám přijde draho.

KLÁRA Boby, dej mu tisícovku.

VŠICHNI šeptají Tisícovku...

Komorník dá vlakvedoucímu tisícovku.

VLAKVEDOUČÍ *zaraženě* Madam...

KLÁRA A tři tisíce nadací pro vdovy po železničářích.

VLAKVEDOUČÍ *zmateně* Ale taková nadace neexistuje, madam.

KLÁRA Tak ji založte.

Starosta něco šeptá vlakvedoucímu.

VLAKVEDOUČÍ *otřesen* Milostivá ráčí být paní Klára Zachanasjanová? Ó pardon. To je přirozeně něco jiného. Samozřejmě bychom v Gullenu zastavili, ale neměli jsme nejmenší tušení. Tady vaše peníze, milostivá paní — čtyři tisíce — bože můj.

VŠICHNI šeptají Čtyři tisíce.

KLÁRA Nechte si tu maličkost.

VŠICHNI šeptají Maličkost.

VLAKVEDOUČÍ Přejete si, milostivá paní, aby „Zuřivý Roland“ počkal, než si prohlédnete Gullen? Ředitelství drah by s tím jistě s radostí souhlasilo. Portál zdejší katedrály stojí prý za podívanou. Gotický. Výjevy z Posledního soudu.

KLÁRA Jen si to s tím vaším vlakem hastě klidně dál.

VII. MANŽEL *nařkaně* Ale co tisk, myšulko? Tisk ještě nevystoupil. Reportéři nic netuší a obědvají vpředu v jídelním voze.

KLÁRA Nech je obědvat, Moby. Zatím je v Gullenu nepotřebuji a později stejně přijdou.

Druhý přinesl starostovi kabát. Starosta slavnostně přistupuje ke Kláře. Malíř a Čtvrtý na lavici zdvihnou nápis: Buďte vítána, Kláro Zachanasja... Malíř nestačil nápis dokončit.

PŘEDNOSTA *zvedá výpravku* Odjezd.

VLAKVEDOUČÍ Jen kdyby si milostivá paní nestěžovala na ředitelství. Bylo to prostě nedorozumění.

Vlak se dává do pohybu. Vlakvedoucí naskakuje.

STAROSTA Vážená milostivá paní. Jako starosta Gullenu mám tu čest vás, milostivá a vážená paní, vás, jako dítě naší drahé otčiny...

Pro hluk odjíždějícího vlaku není rozumět zbytku řeči. Starosta mluví stále dál.

KLÁRA Děkuji vám, pane starosto, za krásnou řeč.

Jde vstříc Illovi, který nespěle vykročil.

ILL Kláro.

KLÁRA Alfréde.

ILL To je od tebe hezké, že ses vrátila.

KLÁRA Vždycky jsem to měla v úmyslu. Celý svůj život, od té doby, co jsem opustila Gullen.

ILL *nejistě* To je od tebe milé.

KLÁRA Tys na mne také myslil?

ILL Samozřejmě. Pořád. Ty to přece víš, Kláro.

KLÁRA Bylo to báječné, všechny ty dny, co jsme byli spolu.

ILL *hrdě* Jistě. *K učitelí* Vidíte, pane učitelí, jak mi zobe z ruky.

KLÁRA Říkej mi tak, jak jsi mi tehdy vždycky říkával.

ILL Lasičko moje.

KLÁRA *přede jako stará kočka* A jak ještě?

ILL Moje čarodějko.

KLÁRA A já ti říkala můj černý pardále.

ILL To jsem dodnes.

KLÁRA Blbost. Ztloustl jsi, zešedivěls a chlastáš.

ILL Zato ty ses nezměnila, čarodějko.

KLÁRA Co tě vede. Já jsem také zestárla a ztloustla. Kromě toho jsem přišla o levou nohu. Nabourala jsem se v autě. Teď jezdím jenom rychlíkem. Ale protéza se povedla, nemyslíš? *Zdvihá sukni a ukazuje levou nohu.* Dá se s tím dobře hýbat.

ILL *si utírá pot.* Nikdy bych na to nepřišel, lasičko.

KLÁRA Mohu ti představit svého sedmého manžela, Alfréde? Patří mu tabákové plantáže. Jsme spolu šťastni.

ILL Ale ano.

KLÁRA Moby, poď sem a ukloň se. Jmenuje se vlastně Pedro, ale Moby mu víc sluší. Taky se to líp hodí k Bobymu, tak se jmenuje můj komorník. A toho má člověk na celý život a tak se jména manželů musí přizpůsobit jemu.

VII. manžel se ukloní.

KLÁRA Ten černý knírek mu sluší, ne? Moby přemýšlej.

VII. manžel přemýšlí.

KLÁRA Víc.

VII. manžel přemýšlí víc.

KLÁRA Ještě víc.

VII. MANŽEL Myšulko, já už víc nemohu, opravdu ne.

KLÁRA Samozřejmě že můžeš. Jen to zkus.

VII. manžel přemýšlí ještě víc.

Zvuk zvonu.

KLÁRA ZACHANASJANOVÁ Vidiš, že to jde. Alfréde, že takhle působí skoro démonicky. Jako Braziliánec. To je ale omyl. Je pravoslavný Řek. Jeho otec byl Rus. Nás oddával pop. Nesmírně zajímavé. A teď bych si chtěla prohlédnout Gullen.

Lorňonem posázeným drahokamy obhlíží domeček vlevo.

Toto potřebné zařízení postavil můj otec, Moby. Dobrá práce, dokonale provedená. Jako dítě jsem celé hodiny sedávala na střeše a plivala dolů. Ale jen na pány.

V pozadí se shromáždí smíšený sbor mládeže. Učitel předstupuje v cylindru.

UČITEL Milostivá paní, jakožto rektoru güllenského gymnasia a ctiteli ušlechtilé paní Hudby budiž mi dovoleno zdržet vás prostou národní písní, tlumočenou smíšeným sborem a skupinou mládeže.

KLÁRA Tak pusťte tu svou prostonárodní, pane učitel.

Učitel vezme ladičku, udá tón a smíšený sbor začne zpívat, když tu zleva přijede nový vlak. Přednosta salutuje. Sbor musí bojovat s rachotem vlaku. Učitel je zoufalý, konečně vlak přejel.

STAROSTA *zoufale.* Požární zvon. Teď měli uhodit na požární zvon.

KLÁRA Dobře jste zpívali, Gulleňané. Zvlášť ten bas, ten blondáček vlevo na kraji, s tím velkým ohryzkem, ten byl jedinečný.

Kupředu se prodírá sborem policajt a postaví se před Kláru do pozoru.

POLICAJT Policejní strážmistr Hahncke, milostivá paní, jsem vám k službám.

KLÁRA *si ho prohlíží.* Děkuji. Nechci dát nikoho zavřít. Možná, že vás Gullen bude potřebovat. Umíte občas přimhouřit oko?

POLICAJT To tedy ano, milostivá paní. Kam bych taky jinak přišel?

KLÁRA Tak radši zavfete obě.

Policajt je z toho tumpachový.

ILL *se smíchem.* To je celá Klára, ta moje čarodějka.

Tluče se pobaveně do steh.

Starosta si narazí učitelův cylindr a představuje svá vnoučata, sedmiletá dvojčata s plavými copy.

STAROSTA Moje vnoučata, milostivá paní. Hermína a Adolína. Jen manželka chybí.

Utírá si pot. Děti udělají pukrle a odevzdají Kláře ráže.

KLÁRA Gratuluji vám k oběma capartům, starosto. Nate!

Strěl ráže přednostovi.

Starosta podstrěl cylindr farářů a ten si jej nasadl.

STAROSTA To je náš pan farář, milostivá paní.

Farář smekne a klaní se.

KLÁRA Á, náš pastýř. Poskytujete útěchu umírajícím?

FARÁŘ *užasle* Snažím se.

KLÁRA A také odsouzcům k smrti?

FARÁŘ *zmateně* Trest smrti je v naší zemi zrušen, milostivá paní.

KLÁRA Třeba jej zase zavedou.

Farář je konsternován a předává cylindr starostovi a ten si jej nasadí.

ILL Ale lasičko, jaké to děláš rozpustilé vtipy?

KLÁRA A teď chci do městečka.

Starosta jí chce nabídnout rámě.

KLÁRA Co vás to napadá, starosto. Přece se nepotáhnu takový lán světa se svou protézou.

STAROSTA *poděšeně* Hned to zařídím, hned. Náš lékař má automobil. Mercedes, model 1932.

POLICAJT *srazí kufry* Stane se, pane starosto. Vůz dopravím z úřední moci na místo určení.

KLÁRA Není třeba. Po tom karambolu užívám jen nosítek. Roby a Toby, přineste je.

Zleva přijdou dvě gumy přežyknující monstra s nosítky. Jeden z nich má přes rameno kytaru.

KLÁRA To jsou dva gangsteři z Manhattanu. V Sing-Singu čekali na elektrické křeslo. Přimluvila jsem se a teď mi dělají nosiče. Přimluva mě stála milión dolarů. Nosítka jsou z Louvru. Dar francouzského presidenta. Příjemný člověk. Vypadá

zrovna tak, jak ho znáte z novin. Roby a Toby, odnesete mě do města.

OBA Yes, Mam.

KLÁRA Ale nejdřív do Petrovic stodoly a pak do Konrádova háje. Chci tady s Alfrédem navštívit stará místa naší lásky. Zavazadla a rakev doneste zatím ke Zlatému apoštolu.

STAROSTA *zaraženě* Rakev?

KLÁRA Vzala jsem jednu s sebou. Budu ji možná potřebovat. Roby a Toby, jdeme.

Oba nesou Kláru do města. Na starostovo znamení vypukne volání slávy, které samozřejmě utichá, když se objeví dva posluhové, kteří odnášejí do Güllenu skvoštnou černou rakev. Vtom začne vyzvánět dosud nezastavený požární zvon.

STAROSTA Konečně. Požární zvon.

Obyvatelé se připojí za rakev. Vzadu Klářiny panské se zavazadly, nekonečnou řadou kufrů, které ochotně nesou Güllenané. Policajt řídí provoz, chce se posléze přidat k průvodu, když tu náhle zprava vyjdou dva malí tlustí muži, pečlivě oblečení, drží se za ruku a mluví tichým hlasem.

OBA Jsme v Güllenu. Cítíme to ve vzduchu, cítíme to ve vzduchu. Güllenský vzduch.

POLICAJT Co jste zač?

OBA Patříme ke staré dámě. Patříme ke staré dámě. Říkají nám Koby a Loby.

POLICAJT Paní Zachanasjanová bydlí u Zlatého apoštola.

OBA *radostně* Jsme slepi, jsme slepi.

POLICAJT Slepí? Tak já vás tam tedy zavedu.

OBA Děkuji, pane strážníku, děkuji uctivě.

POLICAJT *udíveně* Jak to víte, že jsem strážmistr, když jste slepi?

OBA Podle přízvuku, podle přízvuku. Všichni strážníci mají stejný přízvuk.

POLICAJT *podezřívavě* Tak se mi zdá, že máte s policií zkušenosti, vy malí tlustí chlapi.

Oba *udiveně* Chlapi? Myslí si, že jsme chlapi.

POLICAJT Tak co tedy, k čertu, vlastně jste?

Oba Však to ještě poznáte, však to poznáte.

POLICAJT *zaraženě* Ještě že máte pořád dobrou náladu.

Oba Dostáváme kotlety a šunku. Každý den. Každý den.

POLICAJT To bych si taky vejskal. Pojďte, podejte mi ruku. Tihle cizinci mají ale komický vtipy.

Odchází s oběma do města.

Oba K Bobymu a Mobymu, k Robymu a Tobymu.

Proměna bez opony.

*Fasáda nádražního domečku se vznese do výše. Interiér U Zlatého apoštola. Shůry se může spustit štít hostince, pozlacený honosný emblém, který zůstane viset uprostřed. Luxus starého data. Všechno je omšelé, zaprášené, rozbité, ohmatané, vetché. Opadalá štika. Neko-
nečné procesí nosičů kufrů, kteří vlázejí nejdříve klec a pak zava-
zadla. Starosta a učitel sedí v popředí u kofalky.*

STAROSTA Kufry. Zase kufry, celé hromady kufrů. Nejdříve vynesli párdála v kleci. Divokou, černou šelmu.

UČITEL Rakev dala postavit do zvláštní místnosti. Pozo-
ruhodné.

STAROSTA Dámy velkého světa mají své rozmary.

UČITEL Zdá se, že se tu chce zdržet.

STAROSTA Tím líp. Ill jí má v hrsti. Říkal jí lasičko a čarodějko. Ten z ní vytáhne milióny. Na vaše zdraví, učiteli. Na to, aby Klára Zachanasjanová pomohla Bockmannovi zase na nohy.

UČITEL A Wagnerovým závodům.

STAROSTA Chatě Na výsluní. Všechno znovu pokvete. Obec, gymnasium. Všeobecný blahobyt.

Přítuknou si.

UČITEL Víc jak dvacet let opravuji latinské a řecké úlohy

güllenských žáků. Ale co je to hrůza, to jsem, pane starosto, poznal teprve před hodinou. Hned, jak ta stará dáma vystoupila v tom černém rouchu z vlaku. Případla mi jako sudička, jako řecká bohyně osudu. Měla by se jmenovat Klóthó a ne Klára. Člověk by ještě uvěřil, že spřádá nitě života.

Přichází policajt, pověsí helmu na věšák.

STAROSTA Sedněte si k nám, strážmistře.

Policajt k nim přisedá.

POLICAJT Nebyl to žádný med, sloužit v tomhle hnízdě. Ale teď tahle poušť rozkvete. Tak jsem byl právě teď s miliardářkou a kupcem Illem v Petrovic stodole. Dojemná scéna. Oba se chovali zbožně jako v kostele. Trochu jsem se žinýroval, že jsem u toho. Však jsem taky zmizel, když šli do Konrádova háje. Úplné procesí. Vpředu nosítka, vedle Ill, vzadu komorník a její sedmý manžel s rybářským prutem.

UČITEL Ta má ale spotřebu. To víte, druhá míza.

POLICAJT A potom ještě dva malí tlustí chlapi. Čert ví, co tohle všechno znamená.

UČITEL Přízračné. Jako z podsvětí.

STAROSTA To se divím, co hledají v tom Konrádově háji.

POLICAJT Totéž co v Petrovic stodole, starosto. Chodí po těch místech, kde se tehdy — jak se říká — oddávali své vášni.

UČITEL Nad slunce jasné. Člověk si maně vzpomene na Shakespeara, Romeo a Julie. Pánové, jsem z hloubi duše pohnut. Poprvé mám v Güllenu pocit antické velikosti.

STAROSTA Především musíme připít našemu dobrému Illovi, který vynakládá veškerou myslitelnou námahu, aby zlepšil náš úděl. Pánové, připijím nejoblíbenějšímu občanu města, svému nástupci.

Emblém apoštola se opět vznese do výše. Zleva přicházejí čtyři občané s jednoduchou dřevěnou lavicí bez opěradla. Postaví ji vlevo. První z nich se postaví na lavici, kolem krku má zavěšené kartónové

srdce s písmeny A K, ostatní se staví do půlkruhu kolem něho, rozprostírají větve a markýrují stromy.

PRVNÍ Jsme smrky, borovice, duby.

DRUHÝ Jsme temně zelené jedle.

TŘETÍ Mech, lišejník a břečťanové houští.

ČTVRTÝ Křoví a útočiště liščíh mláďat.

PRVNÍ Plující oblaka, ptačí volání.

DRUHÝ Právě německé kořání.

TŘETÍ Muchomůrky, plaché srny.

ČTVRTÝ Šepot větví, staré sny.

Z pozadí přicházejí doň žvýkající monstra, nesoucí nosítka s Klárou. Vedle nich Ill. Vzadu VII. manžel, komorník a dva slepi, kteří se drží za ruce.

KLÁRA Konrádův háj. Roby a Toby, zastavte na chvíli.

SLEPI Zastavte Roby a Toby, zastavte Boby a Moby.

Klára vystupuje z nosítek a obhlíží les.

KLÁRA Podívej se, Alfréde, srdce s našimi jmény. Skoro nečitelná, jak jsou už rozestouplá. Strom rostl, kmen a větve zesílily jako my.

Jde k druhým stromům.

Náš německý les. Jak je to dávno, co jsem se procházela lesem svého mládí. Dávno jsem už nešlapala po listí fialového břečťanu. Poponeste ta nosítka blíž k houští, vy přežvýkavci. Nemohu se pořád dívat na ty vaše obličejce. A ty, Moby, odklíď se napravo k potoku, k těm svým rybám.

Dvě monstra odcházejí s nosítky nalevo, manžel napravo. Klára si sedá na lavici.

KLÁRA Podívej se, srna.

ILL Teď je doba hájení.

Sedá si k ně.

KLÁRA Tady u toho bludného kamene jsme se poprvé polí-

bili. Víc jak před pětáctičetí léty. V křoví pod tímto dubem jsme se milovali, na mechu mezi muchomůrkami. Mně bylo sedmnáct, tobě sotva dvacet. Potom ses oženil s Matyldou Blumhardovou a jejím hokynářstvím. Já si vzala starého Zachanasjana a jeho arménské milióny. Našel mě v hamburském bordelu. Moje rusé vlasy ho přilákaly, toho starého chrousta.

ILL Kláro!

KLÁRA Boby, podej mi jednoho Henryho Claye.

SLEPI Jednoho Henryho Claye, jednoho Henryho Claye.

Z pozadí přichází komorník, podá jí doutník a zapaluje.

KLÁRA Zbožňuji doutníky. Vlastně bych měla kouřit ty manželovy, ale moc jim nevěřím.

ILL Oženil jsem se s Matyldou Blumhardovou kvůli tobě.

KLÁRA Měla peníze.

ILL Tys byla mladá a krásná. Tobě patřila budoucnost. Chtěl jsem tvoje štěstí, a proto jsem se musil vzdát svého.

KLÁRA A teď ta budoucnost přišla.

ILL Zůstat tady v Güllenu, byla bys teď na dně jako já.

KLÁRA Ty jsi na dně?

ILL Zkrachovaný hokynář ve zkrachovalém městečku.

KLÁRA Teď mám peníze já.

ILL Od té chvíle, cos ode mne odešla, začalo mi peklo na zemi.

KLÁRA A já se peklem stala.

ILL Protloukám se s rodinou, která mi denně vyčítá chudobu.

KLÁRA Tak Tyldinka ti nepřinesla štěstí?

ILL Hlavně že jsi šťastná ty.

KLÁRA A co děti?

ILL Nemají smysl pro ideály.

KLÁRA Však ony je najdou.

Ill mlčí. Oba se dívají na les svého mládí.

ILL Byl to směšný život. Nikdy jsem vlastně z městečka ne-

vytáhl paty. Jednou jsem byl v Berlíně a jednou v Tessinu.
To je všechno.

KLÁRA Proč taky? Já svět znám.

ILL Protože jsi pořád mohla cestovat.

KLÁRA Protože mi patří.

Ill mlčí, Klára kouří.

ILL Ale teď se všechno změní.

KLÁRA Jistě.

ILL *ěhově* Pomůžeš nám?

KLÁRA Nenechám město svého mládí ve štychu.

ILL Potřebujeme milión.

KLÁRA To není moc.

ILL *nadšeně* Lasičko.

V radosti ji plácne po levém stehnu a bolestně stáhne ruku zpět.

KLÁRA Bolí. Protéza. Uhodil ses o její železný kloub.

První vytáhne z kapsy u kalhot starou dýmku a rezavý domovní klíč a klepe jím o troubel.

KLÁRA Datel.

ILL Jako tehdy, když jsme byli mladí, plni odvahy. Se svou láskou jsme chodili do Konrádova háje. Slunce stálo jako ohnivý terč nad jedlemi. Oblaka plula do dálky, odtěnkud z houští volala kukačka.

ČTVRTÝ Kuku.

Ill ohmatává Prvního.

KLÁRA Chladivé dřevo, vítr ve větvích, šum jako mořský příboj. Jako tenkrát. Všechno jako tenkrát.

Ti tři, kteří představují stromy, foukají a mávají rukama.

ILL Kdyby se tak čas dal zastavit, má čarodějko. Kdyby nás byl život nikdy nerozdělil.

KLÁRA Ty by sis to přál?

ILL To, a nic jiného. Já tě přece miluji.

Líbá jí levou ruku.

Tatáž chladná, bílá ručka.

KLÁRA Omyl. Taky protéza. Slonová kost.

Ill překvapen pustí její ruku.

ILL Kláro, ty jsi samá protéza.

KLÁRA Skoro. Letecké neštěstí nad Afganistanem. Já jediná jsem se vyškrobala z trosek. I posádka byla mrtvá. Já jsem k nezabití.

SLEPÍ K nezabití, k nezabití.

Slavnostně zní dechovka. Emblem apoštola se opět spouští. Gullenští nosí dovnitř stoly. Úbrusy jsou žalostně roztrhané. Přibory, pokrmy, jeden stůl uprostřed, druhý vlevo, třetí vpravo, paralelně k publiku. Zezadu přichází farář. Další Gullenští proudí dovnitř. Jeden ve sportovním tričku. Znovu se objeví starosta, učitel a policajt. Gullenští tleskají. Starosta přichází k lavici, kde sedí Klára a Ill, stromy se proměňují v občany, kteří se postavili dozadu.

STAROSTA Ta bouře potlesku patří vám, vážená milostivá paní.

KLÁRA Tleskají městské kapele. Zmáčkli to jaksepatří. A předtím ta živá pyramida turnerů byla náramná. Mám ráda mužské v tričkách a krátkých kalhotách. Vypadají tak přirozeně.

STAROSTA Smím vás doprovodit ke stolu?

Vede Kláru ke stolu uprostřed a představuje.

STAROSTA Moje žena.

Klára si ji prohlíží lornionem.

KLÁRA To je přece Anda Dummermuthová, nejlepší žákyně naší třídy.

Starosta představuje druhou ženu, která je stejně jako ta jeho seděná a zatrpklá.

STAROSTA Paní Illová.

KLÁRA Tyldinka Blumhardová. Vzpomínám si, jaks vždyc-
ky číhala na Alfréda za dveřmi vašeho krámu. Zhubla jsi
a pobledla, má drahá.

*Zprava se dovnitř vřítí lékař, padesátiletý, podsaditý muž s kníry,
se štětinatými, ještě černými vlasy, na tvářích jizvy. Starý frak.*

LÉKAŘ Ještě jsem to stihl v té své staré mercedesce.
STAROSTA Doktor Nüsslin, náš lékař.

Klára si prohlíží lékaře lornou. On jí líbá ruku.

KLÁRA Zajímavé. Vy jistě vystavujete úmrtní listy?

LÉKAŘ *zaraženě* Úmrtní listy?

KLÁRA Když třeba někdo zemře.

LÉKAŘ Ovšemže, milostivá paní. Je to má povinnost. Do-
konce nařízená úřady.

KLÁRA Příště zjistíte srdeční mrtvici.

ILL Rozkošné, prostě rozkošné.

Klára se odvrací od lékaře a pozoruje turnera v tričku.

KLÁRA Zacvičte to ještě jednou.

Turner udělá dřep a točí rukama.

KLÁRA Ty svaly, to je nádhera. Jestlipak jste už někoho
uškrtil, když máte takovou sílu?

Turner strne v poděpu překvapením.

TURNER Uškrtil?

KLÁRA Zatočte teď, pane turnere, několikrát rukama doza-
du a potom udělejte podpor ležmo.

Ill se směje.

ILL Ta Klára má ale humor. Ty její výrazy. Člověk by smí-
chy umřel.

Lékař je stále ještě otřesen.

LÉKAŘ Neřekl bych. Při takových žertech běhá člověku
mráz po zádech.

ILL *tajemně* Slíbila nám milióny.

Starosta zalápá po vzduchu.

STAROSTA Milióny?

ILL Milióny.

LÉKAŘ Hrome.

Klára se odvrátí od turnera.

KLÁRA Teď bych něco snědla, starosto.

STAROSTA Čekáme na vašeho manžela, milostivá paní.

KLÁRA To nemusíte. Chytá ryby a já se s ním dám rozvést.

STAROSTA Rozvést?

KLÁRA Moby se bude taky divit. Vezmu si německého fil-
mového herce.

STAROSTA Ale sama jste přece řkala, že vaše manželství je
šťastné.

KLÁRA Každé moje manželství je šťastné. Ale už od mládí
jsem snila o oddavkách v güllenské katedrále. Mladistvé sny
je třeba vyplnit. Bude to moc slavné.

*Všichni se posadí. Klára si sedne mezi starostu a Illa. Vedle Illa
jeho žena, vedle starosty paní starostová. Vpravo, vzadu u jednoho
stolu sedí učitel, farář a policajt, vlevo naše čtveřice. Ostatní čestní
hosté s manželkami v pozadí, kde svítí transparent. Buď vítána,
Klárko. Starosta povstává, září radostí, uvázal si už ubrousek
a zvoní na svou sklenici.*

STAROSTA Milostivá paní, moji milí Gülleňané. Je tomu pět-
ačtyřicet let, co jste opustila naše městečko, založené uroze-
ným kurfiřtem Hassem Ušlechtilým, městečko pokojně roz-
ložené mezi Konrádovým hájem a úžlabinou pückenried-
skou. Pětačtyřicet let — to je více než čtyři desetiletí, tedy
času jako vody. Mnoho se za tu dobu přihodilo, mnoho ne-
příjemného. Smutně to dopadlo s celým světem a stejně smut-
ně i s námi. A přece jsme na vás, milostivá paní, naše Klárko,

Potlesk.

nikdy nezapomněli. Ani na vás, ani na vaši vzácnou rodinu. Na znamenitou matku, která byla sám prazdroj zdraví,

Ill mu něco šeptá.

bohužel však vzápětí zemřela na souchotě. Na vašeho lidově založeného otce, který vybudoval u nádraží laiky i odborníky tolik navštěvovanou,

Ill mu cosi šeptá.

tolik obdivovanou budovu. Oba žijí ve vzpomínkách dosud s námi jako ti nejlepší a největší z nás. A zvláště pak vy, milostivá paní — kdo by vás neznal —, když jste běhávala jako blondatá,

Ill mu cosi šeptá.

rusovlasá divoška našimi dnes bohužel tak zanedbanými ulicemi. Už tehdy cítil každý kouzlo vaší osobnosti, jako by tušil budoucí vzestup k závratným výškám lidskosti.

Starosta vytahuje poznámkový sešit.

Pro své činy jste nebyla nikdy zapomenuta. Vaše úspěchy ve škole dává dodnes učitelský sbor za vzor. Vynikala jste především v nejdůležitějších předmětech, rostlinopisu a živočišnopisu, což bylo výrazem vašeho soucitu s božími hovádky a se vším, co potřebuje pomoci. Váš smysl pro spravedlnost a dobročinnost vzbuzoval už tenkrát obdiv široké veřejnosti.

Bouřlivý souhlas.

Byla to naše Klárka, která opatřila potravu chudé vdově, když za své kapesné, s námahou vysloužené u sousedů, kupovala brambory, a tak ji zachránila před smrtí hladem — abych uvedl alespoň jeden z jejích lidumilných skutků.

Velký souhlas.

Milostivá paní, milí Gülleňané. Něžná semínka těchto potě-

šitelných vlastností později slibně vzklíčila. Z rusovlasé divošky se stala dáma, která ohromuje svět svou dobročinností. Pomyšleme jen na její sociální ústavy, na nadace umělcům a dětské jesle. A proto bych chtěl milostivé paní, která opět našla svou domovinu, provolat: Ať žije, ať žije, ať žije!

Potlesk.

Klára vstane.

KLÁRA Starosto, Gülleňané. Jsem dojata vaší nezištnou radostí z mé návštěvy. Jako dítě jsem byla trochu jiná, než jak to řekl starosta. Ve škole jsem stála věčně na hanbě a brambory pro vdovu Bollovou jsem tady s Illem ukradla, ne abych tu starou kuplířku zachránila před smrtí hladem, ale abych si mohla taky jednou s Illem lehnout do postele, kde to bylo rozhodně pohodlnější než v Petrovic stodole nebo v lese. Ale abych přece jen něčím přispěla k vaší radosti, řeknu vám, že jsem se rozhodla věnovat Güllemu celou miliardu. Pět set miliónů městu a pět set miliónů obyvatelstvu.

Mrtvé ticho.

STAROSTA *koktá* Miliardu.

Všichni jsou pořád ještě ohromeni.

KLÁRA S jednou podmínkou ovšem.

Všichni propuknou v nepopsatelný jásot. Tancují kolem dokola, vyskakují na židle, turner cvičí. Ill se tluče nadšením do prsou.

ILL Kláro, zlatičko! To je báječné. Tisíc kulí. V tomhle poznávám svou čarodějku.

Ltá jí.

STAROSTA Říkala jste pod jednou podmínkou, milostivá paní. Smím ji znát?

KLÁRA Řeknu vám ji. Dám vám miliardu a koupím si za ni spravedlnost.

Mrtvé ticho.

STAROSTA Jak tomu máme rozumět, milostivá paní?

KLÁRA Tak, jak jsem to řekla.

STAROSTA Ale spravedlnost se přece nedá koupit.

KLÁRA Všechno se dá koupit.

STAROSTA Stále ještě nerozumím.

KLÁRA Pojď sem, Boby.

Zprava přijde komorník, posadí se doprostřed mezi tři stoly a sejme své temné brýle.

KOMORNÍK Nevím, jestli mne ještě někdo z vás pozná.

UČITEL Vrchní soudce Hofer.

KOMORNÍK Správně. Vrchní soudce Hofer. Byl jsem před pětácti lety vrchním soudcem v Güllenu a přešel jsem potom k apelačnímu soudu do Kaffigenu. Před pětadvaceti lety mi paní Klára Zachanasjanová nabídla, abych vstoupil do jejích služeb jako komorník. Přijal jsem. Pro občana s akademickým vzděláním je to trochu zvláštní kariéra, ale nabízené služné bylo tak fantastické...

KLÁRA K věci, Boby.

KOMORNÍK Jak už vám bylo řečeno, paní Klára Zachanasjanová nabízí miliardu a chce za ni spravedlnost. Jinými slovy: Paní Klára Zachanasjanová nabízí miliardu, když odčiníte nespravedlnost, která byla zde v Güllenu na paní Zachanasjanové spáchána. Smím prosit, pane Ille.

Ill vstane bledý jako stěna, polekán i udivený.

ILL Co ode mne chcete?

KOMORNÍK Předstupte prosím, pane Ille.

ILL Prosím.

Ill předstoupí před stůl vpravo. Rozpačitě se usmívá. Krčí rameny.

KOMORNÍK Bylo to v roce 1910. Byl jsem vrchním soudcem v Güllenu a projednával jsem paternitní spor. Klára Zachanasjanová, tehdy Wäscherová, vás tehdy obvinila, že jste otcem jejího dítěte, pane Ille.

Ill mlčí.

KOMORNÍK Vy jste otcovství popíral, pane Ille, a přivedl jste si dva svědky.

ILL Staré historky. Byl jsem mladý a neměl jsem rozum.

KLÁRA Toby a Roby, přiveďte Kobyho a Lobyho.

Obě žvýkačiči monstra přivedou doprostřed jeviště oba eunuchy, kteří se šťastně usmívají a drží se za ruce.

OBA K službám, k službám.

KOMORNÍK Poznáváte je, pane Ille?

Ill mlčí.

OBA Jsme Koby a Loby, jsme Koby a Loby.

ILL Neznám je.

OBA Změnili jsme se, změnil jsme se.

KOMORNÍK Řekněte svá jména.

PRVNÍ Jakub Hühnlein, Jakub Hühnlein.

DRUHÝ Ludvík Sparr, Ludvík Sparr.

KOMORNÍK Tak co, pane Ille?

ILL Nevím o nich nic.

KOMORNÍK Jakube Hühnleine a Ludvíku Sparre, znáte pana Illa?

OBA My jsme slepí, my jsme slepí.

KOMORNÍK Poznáváte ho podle hlasu?

OBA Podle hlasu, podle hlasu.

KOMORNÍK V roce 1910 jsem byl soudcem a vy svědky. Ludvíku Sparre a Jakube Hühnleine, co jste přísahali před soudem v Güllenu?

OBA Že jsme s Klárou spali, že jsme s Klárou spali.

KOMORNÍK To jste přísahali přede mnou. Před soudem. Před Bohem. Byla to pravda?

OBA Křivě jsme přísahali, křivě jsme přísahali.

KOMORNÍK Proč, Ludvíku Sparre a Jakube Hühnleine?

OBA Ill nás podplatil, Ill nás podplatil.

KOMORNÍK Čím?

OBA Litrem kořalky, litrem kořalky.

KLÁRA Teď Koby a Loby vypravujte, co jsem s vámi udělala.

KOMORNÍK Vypravujte.

OBA Dáma nás dala hledat, dáma nás dala hledat.

KOMORNÍK Správně. Klára Zachanasjanová vás dala hledat. Po celém světě. Jakub Hühnlein se vystěhoval do Kanady a Ludvík Sparr do Austrálie. Ale ona je našla. A copak s vámi udělala?

OBA Dala nás Tobymu a Robymu, dala nás Tobymu a Robymu.

KOMORNÍK A co s vámi udělali Toby a Roby?

OBA Vykastrovali a oslepili, vykastrovali a oslepili.

KOMORNÍK A to je ta celá historie: soudce, obžalovaný, dva falešní svědkové, chybný rozsudek v roce 1910. Je to tak, žalobkyně?

Klára vstane.

KLÁRA Je to tak.

Ill dube.

ILL To už je promlčeno, dávno promlčeno. Stará bláznivá historka.

KOMORNÍK Co se stalo s dítětem, žalobkyně?

KLÁRA *tiše* Žilo jen rok.

KOMORNÍK Co se stalo s vámi?

KLÁRA Stala se ze mne l. h. ká holka.

KOMORNÍK Proč?

KLÁRA Rozsudek soudu jí ze mne udělal.

KOMORNÍK A teď chcete spravedlnost, Kláro Zachanasjanová?

KLÁRA Mohu si ji dovolit. Dám Güllenu miliardu, když někdo zabije Alfréda Illa.

Hrobové ticho. Paní Illová se vrhne k Illovi a objímá jej.

PANÍ ILLOVÁ Frédy.

ILL Čarodějko, to přece nemůžeš žádat. To už je přece dávno za námi.

KLÁRA Je to dávno za námi, ale já jsem na nic nezapomněla, Ille. Ani na Konrádův háj, ani na Petrovic stodolu, ani na

ložnici vdovy Bollové, ani na tvoji zradu. Teď jsme oba staří, ty jsi sešel, já jsem samá jizva po skalpelech, a přece chci, abychom spolu zúčtovali. O svém životě sis rozhodl sám, ale mně jsi můj vnutil. Dnes, v lese našeho dávno minulého mládí, jsi chtěl, aby se minulost vrátila. Tak jsem jí tedy vrátila a chci spravedlnost. Spravedlnost za miliardu.

Starosta povstane, bledý a důstojný.

STAROSTA Paní Zachanasjanová. Žijeme přece v Evropě, nejsme divoši. Jménem města Güllenu odmítám vaši nabídku. Jménem lidskosti. Raději zůstaneme chudí, než aby na našich rukou lpěla krev.

Bouřlivý souhlas.

KLÁRA Já počkám.

DRUHÉ DĚJSTVÍ

Náznak městečka. V pozadí hotel U Zlatého apoštola. Pohled zvenčí. Omšelá fasáda typu Jugendstil. Balkón. Napravo je nápis Alfréd. Ill. koloniál. Pod ním špinavý pult, vzadu police se starým zbožím. Když někdo prochází pomyslnými dveřmi krámku, zazní tenký hlásek zvonku. Vlevo nápis Policie. Pod ním dřevěný stůl s telefonem. Dvě židle. Je ráno. Přežvýkavci Roby a Toby nesou zleva přes scénu věnce a květiny dozadu do hotelu. Jako při pohřbu. Ill se na ně dívá oknem. Jeho dcera klečí a drhne podlahu. Syn si dává do úst cigaretu.

ILL Věnce.

SYN Každé ráno je nosí z nádraží.

ILL K prázdné rakvi v hotelu.

SYN Tím nikoho nevystraší.

ILL Městečko stojí při mně.

Syn si zapaluje cigaretu.

ILL Přijde matka k snídani?

DCERA Zůstane nahoře. Je prý unavena.

ILL Hodnou matku máte, děti. Opravdu. To se musí uznat. Dobrou matku. Ať si zůstane nahoře. Ať se šetří. Posnídáme spolu aspoň my. Už jsme to dávno neudělali. Obětují na to vajíčka a krabici americké šunky. Budeme se mít jako páni. Jako za starých dobrých časů, když ještě prosperovala chata Na výsluní.

SYN Musíš mne omluvit.

Zhasne cigaretu.

ILL Karle, ty s námi nechceš jít?

SYN Jdu na nádraží. Jeden dělník onemocněl, snad budou potřebovat náhradu.

ILL Pracovat na dráze v parném slunci, to není zaměstnání pro mého syna.

SYN Lepší něco než nic.

Odchází. Dcera vstane.

DCERA Já jdu také, tatínku.

ILL Ty taky? Tak? A kampak? Smím-li se slečny dcery zeptat?

DCERA Na pracovní úřad. Snad bude nějaké místo.

Dcera odchází. Ill je dojat a kýchá do svého kapesníku.

ILL Hodné, dobré děti.

Z balkónu pronikne několik taktů kytary. Hlasy Kláry a komorníka.

KLÁRA Podej mi levou nohu, Boby.

KOMORNÍK Nemohu ji najít.

KLÁRA Je na prádelníku. Tam, co jsou ty kytky k zásnubám.

K Illovi přichází zákazník (První).

ILL Dobrý den, Hofbauere.

PRVNÍ Cigarety.

ILL Jako každé ráno?

PRVNÍ Ne, chtěl bych ty zelené.

ILL Jsou dražší.

PRVNÍ Tak to napište.

ILL No, že jste to vy, Hofbauere. Musíme prostě držet dohromady.

PRVNÍ Tady někdo brnká na kytaru.

ILL Jeden z těch gangsterů ze Sing-Singu.

Z hotelu vycházejí oba slepi, nesou pruty a ostatní rybářské potřeby.

OBA Přejeme dobré ráno, Alfréde, přejeme dobré ráno, Alfréde.

ILL Čert vás vem.

OBA Jdeme na ryby, jdeme na ryby.

Zajdou vlevo.

PRVNÍ Jdou ke güllenskému potoku.

ILL S rybářskými pruty sedmého manžela.
PRVNÍ Přišel prý o ty své tabákové plantáže.
ILL Ty už taky patří té miliardářce.
PRVNÍ Má to být slavná svatba s tím jejím osmým. Včera bylo zasnoubení.

Na balkón vyjde Klára v županu. Pravou rukou a levou nohou pohybuje podle melodie drkané na kytaru. Kytara doprovází celou tuto balkónovou scénu, trochu jako při operním recitativu, také podle smyslu textu, chvílemi ve valčíkovém rytmu, chvílemi s použitím úryvků různých národních hymen.

KLÁRA Už jsem zase smontovaná. Roby, spust' arménskou lidovou.

Melodie kytary.

KLÁRA Zachanasjanova zamilovaná. Mohl ji poslouchat v jednom kuse. Každé ráno. Byl to klasický typ finančního magnáta. Obrovská flotila tankových lodí, závodní stáje a ještě miliardy. Ta svatba se mi vyplatila. Byl všemi mastmi mazaný a uměl se otáčet ve světě. Já to u něho omrkla.

Přicházejí dvě ženy a dávají Illovi bandasky na mléko.

PRVNÍ ŽENA Mléko, pane Ille.

DRUHÁ ŽENA Do bandasky, pane Ille.

ILL Pěkné dobré jitro přeji. Litř mléka pro každou, dámy?

Otevírá konev a chce nabrat mléko.

PRVNÍ ŽENA Plnotučné, pane Ille.

DRUHÁ ŽENA Dva litry plnotučného, pane Ille.

ILL Plnotučné.

Otevírá jinou konev a nabírá mléko.

Klára si prohlíží ráno svým lornonem.

KLÁRA Krásné podzimní jitro. Lehoučká mlha v ulicích, stříbrný opar a k tomu fialově modré nebe, jako by ho vymaloval brabě Holk, můj třetí manžel, ministr zahraničí. Bavil se ve volných chvílích malováním. Nestálo to za nic.

Pohodlně se usadí.

KLÁRA On sám taky nestál za nic.

PRVNÍ ŽENA Máslo. Dvacet deka.

DRUHÁ ŽENA A vejražkový chléb. Dvě kila.

ILL Dámy, snad jste nedědily? Snad jste nedědily?

OBĚ Napište to.

ILL Jeden za všechny, všichni za jednoho.

PRVNÍ ŽENA Ještě čokoládu. Za dvě dvacet.

DRUHÁ ŽENA Čtyři čtyřicet.

ILL Taky napsat?

PRVNÍ ŽENA Taky.

DRUHÁ ŽENA Sníme si ji tady, pane Ille.

PRVNÍ ŽENA U vás je to nejhezčí, pane Ille.

Obě se usadí v pozadí krámu a jedí čokoládu.

KLÁRA Jednoho Winstona. Teď, když jsem se dala rozvést, chci jednou okusit sortu, kterou kouřil můj sedmý manžel. Ubohý Moby, tak rád chytal ryby. Asi mu bude samotnému smutno v rychlíku do Portugalska.

Komorník jí podává doutník a zapaluje.

PRVNÍ ŽENA Sedí si na balkóně a hulí doutník.

ILL Pořád ty hříšně drahé.

PRVNÍ ŽENA To je vyhazování peněz. Měla by se stydět. Lidské bídě na očích.

Klára kouří.

KLÁRA To je zvláštní. Chutná docela dobře.

ILL Stejně se přepočítala. Jsem starý hříšník, Hofbauere, ale kdo není? Byla to klukovina, co jsem jí provedl. Ale přece všichni u Zlatého apoštola odmítli tu nabídku. Všichni Güllenstein, jednohlasně, přestože trou bídu. To byl nejkrásnější okamžik mého života.

KLÁRA Boby, whisky. Čistou, bez.

Přichází druhý zákazník. Ubahý a roztrhaný, jako všichni ostatní.

DRUHÝ Dobré jitro. Dneska bude pořádně horko.

PRVNÍ Tohle hezký počasí vydrží.

ILL Já mám dneska zákazníků. Celej čas se nikdo neukáže, ale teď už se několik dní dveře netrhnou.

PRVNÍ Stojíme za vámi. Za naším Illem. Jako skála.

Ženy jedí čokoládu.

ŽENY Jako skála, pane Ille.

DRUHÝ Vem to z který strany chceš, teď jsi nejoblíbenější osoba.

PRVNÍ Nejdůležitější.

DRUHÝ Na jaře budeš starostou.

Ženy jedí čokoládu.

ŽENY Na to můžete vzít jed, pane Ille, docela klidně.

DRUHÝ Něco ostrého.

Ill sáhne do police.

Komorník přináší whisky.

KLÁRA Vzbud toho nového. Nemám ráda, když můj mužský dlouho spí.

ILL Za tři deset?

DRUHÝ To ne.

ILL Tu jsi přece pil vždycky.

DRUHÝ Koňak.

ILL Ten stojí dvacet pětaticet. To si nemůže nikdo dovolit.

Přes scénu běží polonahá dívka. V palácích za ní Toby.

PRVNÍ ŽENA To je skandál, jak se ta Luisa chová.

Jí čokoládu.

DRUHÁ ŽENA A to je zasnoubená s tím blondatým muzikantem z ulice Bertholda Schwarze.

Jí čokoládu. Ill přináší láhev koňaku.

ILL Prosim.

DRUHÝ A tabák. Fajfkovej.

ILL Dobře.

DRUHÝ Import.

Ill počítá.

Na balkón vstoupí VIII. manžel. Filmový herec, velký, štíhlý, s rusým knírkem, v županu. Může jej hrát představitel sedmého manžela.

VIII. MANŽEL Beruško, není to nádhera? Naše první snídaně po zasnubách. Jako ve snu. Malý balkónek, šumící lípa, radniční kašna šplouchá, slepice se popelí na dláždění, hospodyně tlachají o svých drobných starostech a vzadu nad střechami věž katedrály.

KLÁRA Posad se, Hoby, a mlč. Krajinu vidím sama a přemýšlení ti nesvědčí.

DRUHÝ A teď tam sedí i pan manžel.
PRVNÍ ŽENA Osimý.

Jí čokoládu.

DRUHÁ ŽENA Krasavec, filmový herec. Moje dcera ho viděla hrát pytláka v tom filmu od Ganghoferů.

PRVNÍ ŽENA Já ho viděla jako faráře v tom Grahamu Greenovi.

VIII. manžel líbá Kláru: Kytarový akord.

DRUHÝ Za peníze si dneska koupíš všechno.

Odplivne si.

PRVNÍ Ale ne u nás.

Uhodí pěstí do stolu.

ILL Třidvacet devadesát.

DRUHÝ Tak to napiš.

ILL Tenhle týden chci udělat výjimku. Zaplatíš mi prvního, až dostaneš podporu pro nezaměstnané.

Druhý jde ke dveřím.

ILL Helmesbergere.

Druhý zůstane stát, Ill jde k němu.

ILL Ty máš nové boty. Nové žluté boty.

DRUHÝ A co má být?

Ill se podívá na nohy Prvního.

ILL Ty taky, Hofbauere. Máš taky nové boty.

Podívá se na ženy a jde pomalu k nim.

ILL hněvivě Vy taky. Nové žluté boty. Nové žluté boty.

PRVNÍ Co se ti na tom nezdá?

DRUHÝ Člověk přece nemůže pořád chodit ve starých botách.

ILL Nové boty. Jak jste si mohli koupit nové boty?

ŽENY Na dluh, pane Ille. Na dluh.

ILL Na dluh? A u mne taky na dluh? Lepší tabák, lepší mléko, koňak. Jak to, že vám najednou dávají na dluh?

DRUHÝ U tebe dostaneme přece taky na dluh.

ILL Čím chcete platit?

Mlčení. Ill začne házet po zákaznících zbožím. Všichni přecháží.

ILL Čím zaplatíte, čím zaplatíte, čím, čím?

Uteče dozadu.

VIII. MANŽEL Tady je ale živo.

KLÁRA Život na malém městě.

VIII. MANŽEL Zdá se, že se něco stalo v tom krámkě dole.

KLÁRA Hádají se o cenu masa.

Hlasitý akord kytary, VIII. manžel vyskočí.

VIII. MANŽEL Proboha, beruško, slyšelas?

KLÁRA Pardál zařval.

VIII. MANŽEL *udíveně* Pardál?

KLÁRA Od marakešského paši. Dárek. Běhá vedle v salóne. Velká a zlá kočička s jiskrnými očkami. Mám ho moc ráda.

Ke stolu vlevo si sedá policajt. Pije pivo. Mluví pomalu a rozvážlivě. Z pozadí přichází Ill.

KLÁRA Můžeš nosit na stůl, Boby.

POLICAJT Co si přejete, Ille? Sedněte si.

Ill zůstává stát.

POLICAJT Vy se třesete.

ILL Chci, abyste zatkl Kláru Zachanasjanovou.

Policajt si nappává dýmku, rozvážně si zapaluje.

POLICAJT Pozoruhodné. Opravdu pozoruhodné.

Komorník servíruje snídani a přináší poštu.

ILL Vyžaduju to jako budoucí starosta.

Policajt vyfukuje oblaka kouře.

POLICAJT Ještě vás nezvolili.

ILL Okamžitě zatkněte tu dámu.

POLICAJT To tedy znamená, že chcete tu dámu udat. Má-li být zatčena, o tom rozhodne policie. Čímpak se provinila?

ILL Vyzvala obyvatele našeho města, aby mne zabili.

POLICAJT A já ji mám tedy zatknout.

Přihne si ze sklenice.

KLÁRA Přišla pošta. Ike mi píše a Neru. Posílají gratulace.

ILL To je vaše povinnost.

POLICAJT Zajímavé, skutečně zajímavé.

Pije pivo.

ILL To je ta nejprostší věc na světě.

POLICAJT Milý Ille, tak prosté to zase není. Podívejte se na tu věc docela střízlivě. Ta dáma udělala městu Gullenu nabídku. Nabízí za vás jednu miliardu — vy víte, jak to myslím. To souhlasí. Byl jsem při tom. Ale to ještě není pro policii důvod, aby proti Kláře Zachanasjanové zasáhla. Jsme přece vázáni zákony.

ILL Podněcování k vraždě.

POLICAJT Dávejte pozor, Ille. Podněcování k vraždě by bylo předmětné jenom tehdy, kdyby návrh zavraždit vás byl myšlen vážně. To je přece jasné.

ILL Taky si myslím.

POLICAJT Právě. Tak tedy, ten návrh nemůže být myšlen vážně, poněvadž jedna miliarda, to je přehnaná cena, to musíte sám přiznat. Za něco takového se nabízí tisíc nebo snad dva tisíce, víc určitě ne. Na to můžete vzít jed. A to znovu dokazuje, že nabídka nebyla míněna vážně. A kdyby, pak nemůže policie brát vážně tu dámu, protože tolik by mohl nabídnout jenom blázen. Je to jasné?

ILL Ale ta nabídka ohrožuje mne, strážmistře, ať už je ta dáma blázen, nebo ne. To je přece logické.

POLICAJT To není logické. Nemůžete být ohrožen pouhou nabídkou, ale jenom jejím provedením. Dokažte mi nějaký faktický pokus tuto nabídku realizovat, jenom jediného muže, který na vás namíří pušku, a jsem tam jako na koni. Nikdo přece tu nabídku nechce přijmout. Naopak. Shromáždění u Zlatého apoštola bylo nanejvýš působivé. Musím vám do datečně gratulovat.

Pije pivo.

ILL Nejsem si tak docela jist, strážmistře.

POLICAJT Vy si nejste docela jist?

ILL Moji zákazníci kupují lepší mléko, lepší chléb, dražší cigarety.

POLICAJT Buďte rád, jdou vám líp obchody.

KLÁRA Boby, ať skoupí Dupontovy akcie.

ILL Helmesberger si u mne koupil koňak. Přitom si za poslední léta nic nevydělal. Žije jen z obecních polívek.

POLICAJT Dnes večer ten koňak ochutnám. Helmesbergerovi mě totiž pozvali.

Pije.

ILL Všichni nosí nové boty. Nové žluté boty.
POLICAJT Co máte proti novým botám? Já je mám ostatně také.

Ukazuje nohy.

ILL Vy také?

POLICAJT Vidíte.

ILL Taky ty drahé, žluté. A pijete pilsenské.

POLICAJT Mně chutná.

ILL Ale předtím jste pil zdejší.

POLICAJT Nedalo se pít.

Ozve se hudba z rádia.

ILL Poslouchejte.

POLICAJT Co má být?

ILL Hudba.

POLICAJT Veselá vdova.

ILL To je přece rádio.

POLICAJT Tady vedle. U Hagholzera. Měl by zavírat okno.

Píše si něco do sešítku.

ILL Jak přišel Hagholzer k tomu rádiu?

POLICAJT To je jeho věc.

ILL A vy, strážmistře, čím chcete zaplatit svoje pilsenské a svoje nové boty?

Telefon na stole zazvoní. Policajt zvedne sluchátko.

POLICAJT Policejní stanice Gullen.

KLÁRA Boby, zatelefonuj Rusům, že s jejich návrhem souhlasím.

POLICAJT V pořádku.

Pokládá sluchátko.

ILL Čím zaplatí mí zákazníci?

POLICAJT Do toho policii nic není.

Vstane a vezme s opěradla židle zbraň.

ILL Ale mně do toho je. Já to mám za ně zaplatit.

POLICAJT Nikdo vás neohrožuje.

Začne nabíjet zbraň.

ILL Město žije na dluh. S dluhy roste blahobyť. A s blahobytem nutnost mne zabít. A tak ta dáma nepotřebuje nic jiného, než si sedět na balkóně, pít kávu, kouřit doutníky a čekat. Jenom čekat.

POLICAJT Vymejšlíte si.

ILL Vy všichni čekáte.

Bubnuje do stolu.

POLICAJT Trochu jste si přihnul.

Manipuluje s puškou.

A je nabitá. Můžete být klidný. Policie je tu proto, aby zajišťovala úctu před zákony, starala se o pořádek, ochránila občany. Ví, co je její povinnost. Kdyby se někde ukázal jen ten nejmenší náznak ohrožení, zasáhne, pane Ille. Na to se můžete spolehnout.

ILL *tíše* Jak to tedy, strážmistře, že máte zlatý zub?

POLICAJT Cože?

ILL Úplně nový zlatý zub.

POLICAJT Zbláznil jste se?

Ill vidí, že hlaveň pušky je obrácena proti němu. Zvedá pomalu ruce.

POLICAJT Nemám čas konverzovat o výplodech vašeho mozku. Musím jít. Tě sešroubované miliardárce utekl mopslík. Černý pardál. Musíme ho ulovit.

Odhází dozadu.

ILL Mne chcete ulovit.

Klára čte dopis.

KLÁRA Přijede Král módy. Můj pátý manžel. Nejhezčí ze všech, navrhoval zatím všechny mé svatební šaty. Roby, spusť menuet.

Kytara hraje menuet.

VIII. MANŽEL Ale ten pátý byl přece chirurg.

KLÁRA Šestý.

Otevře další dopis.

KLÁRA Od majitele Západní dráhy.

VIII. MANŽEL O tom nevím vůbec nic.

KLÁRA To byl ten čtvrtý. Přišel o všechno. Jeho akcie patří mně. Svedla jsem ho v Buckinghamském paláci.

VIII. MANŽEL Myslíl jsem, že to byl lord Ismael.

KLÁRA Máš pravdu, Hoby. Vypadl mi z paměti i ten jeho zámek v Yorkshiru. A ještě mi píše můj druhý manžel. Poznala jsem ho v Káhiře. Líbali jsme se pod sfingou. Byl to kouzelný večer.

Vpravo proměna. Snáší se dolů nápis „Radnice“. Přichází Třetí, odnáší z krámu pokladnu, posune trochu pult tak, že je ho možno použít jako stolu. Přichází starosta, položí na stůl revolver a posadí se. Zleva přichází Ill. Na stěně visí stavební plán.

ILL Musím s vámi mluvit, starosto.

STAROSTA Posadte se.

ILL Jako chlap s chlapem. Jako váš nástupce.

STAROSTA Proším.

Ill zůstane stát a dívá se na revolver.

STAROSTA Pardál paní Zachanasjanové utekl. Potlouká se po katedrále. Musíme se ozbrojit.

ILL Jistě.

STAROSTA Vyzval jsem všechny muže, kteří mají zbraně. Děti zadržíme ve škole.

ILL *podezřívavě* Zbytečný poplach.

STAROSTA Honíme dravce.

Přichází komorník.

KOMORNÍK Milostivá paní, president Světové banky právě přiletěl z New Yorku.

KLÁRA Nechci s nikým mluvit. Ať letí zase zpátky.

STAROSTA Co máte na srdci? Jen mi to řekněte. A pěkně od plic.

ILL *podezřívavě* Kouříte nějaký lepší druh.

STAROSTA Zlatý Pegas.

ILL Trochu drahé.

STAROSTA Ale dobré.

ILL Předtím jste, pane starosto, kouřil jiný druh.

STAROSTA Lacinější.

ILL Lacinější.

STAROSTA Moc silný tabák.

ILL Máte novou kravatu.

STAROSTA Hedvábnou.

ILL Boty jste si jistě také koupil.

STAROSTA Objednal jsem si je v Kalberstadtu. To je legrační, jak to víte?

ILL Proto jsem tady.

STAROSTA Co je to s vámi? Jste bledý jako stěna. Není vám něco?

ILL Mám strach.

STAROSTA Strach?

ILL Blahobyt roste.

STAROSTA To je novinka. To by bylo potěšitelné.

ILL Žádám úřad o ochranu.

STAROSTA Ale, a proč?

ILL To ví pan starosta sám.

STAROSTA Máte podezření?

ILL Za můj život nabídlí miliardu.

STAROSTA Obraťte se na policii.

ILL Tam už jsem byl.

STAROSTA To vás jistě uklidnilo.

ILL Ve strážmistrových ústech se blýská nový zlatý zub.

STAROSTA Zapomínáte, že žijete v Güllenu, ve městě humanistických tradic. U nás nocoval Goethe a Brahms tady zkomponoval kvartet. A takové hodnoty zavazují.

Zleva vstoupí Třetí s psacím strojem.

TŘETÍ Nový psací stroj, pane starosto. Remingtonka.

STAROSTA Dejte ji do kanceláře.

Muž odchází vpravo.

STAROSTA Nezasloužíme si váš nevděk. Bolelo by mne, kdybyste neměl důvěru v naši obec. Takový nihilismus jsem u vás neočekával. Žijeme přece v právním státě.

ILL Tak zavřete tu dámu.

STAROSTA Pozoruhodné. Svrchovaně pozoruhodné.

ILL To říkal strážmistr také.

STAROSTA Ví bůh, že počínání té dámy není tak docela nepochopitelné. Konec konců byl jste to vy, kdo navedl ty dva chlapce k falešné přísaze a uvrhl tak onu dívku do hluboké bídy.

ILL Ta hluboká bída reprezentuje pořád ještě několik miliard, pane starosto.

Mlčení.

STAROSTA Promluvme si otevřeně.

ILL Prosím vás o to.

STAROSTA Jako chlap s chlapem, jak jste si přál. Nemáte morální právo požadovat zatčení té dámy. A jako starosta už také nepřicházíte v úvahu. Mrzí mne, že vám to musím říci.

ILL Oficiálně?

STAROSTA Z pověření stran.

ILL Chápu.

ILL jde pomalu vlevo k oknu. Obrátí se k starostovi zády a upřeně hledí ven.

STAROSTA To, že odsuzujeme návrh té dámy, neznamená ještě, že schvalujeme provinění, která jsou jeho příčinou. Na místo starosty jsou kladeny jisté požadavky mravního charakteru a ty vy už nesplňujete. To musíte sám uznat. Že vám jinak budeme prokazovat tutéž úctu a přátelství jako dříve, je samozřejmé.

Zleva nesou opět přes scénu Roby a Toby věnce a květiny a zmizí v hostinci U Zlatého apoštola.

STAROSTA Bude líp, když o tom o všem pomlčíme. Žádal jsem také zdejší noviny, aby se o této záležitosti nešířily.

ILL se otočí.

ILL Vždyť už zdobí moji rakev, starosto. Mlčet je pro mne příliš nebezpečné.

STAROSTA Jak to, drahý Ille? Měl byste být vděčný, že jsme tu ošklivou aféru přikryli pláštěm zapomnění.

ILL Když mluvím, mám ještě naději, že z toho vyvážnu.

STAROSTA Tohle už je vrchol všeho. Kdo vás ohrožuje?

ILL Jeden z vás.

Starosta se zvedne.

STAROSTA Koho máte na mysli? Řekněte mi jméno a já ten případ vyšetřím. Padni komu padni.

ILL Podezřívám každého z vás.

STAROSTA Proti takovému nactiutrhání se musím jménem města slavnostně ohradit.

ILL Nikdo mě nechce zabít sám. Každý doufá, že to udělá ten druhý, a ten to opravdu jednou udělá.

STAROSTA Malujete čerta na zeď.

ILL Už tam je. Plán nové radnice.

Tuká na plán.

STAROSTA Plánovat snad, můj bože, ještě můžeme?

ILL V tom plánu je má smrt.

STAROSTA Drahý pane, kdybych jako politik neměl právo dále věřit v budoucnost a musil přitom myslet na zločin, odstoupil bych, tím si můžete být jist.

ILL Už jste mne odsoudili k smrti.

STAROSTA Pane Ille.

ILL *tíše* Ten plán to dokazuje.

KLÁRA Onassis přijede. A hrabě Aga s manželkou.

VIII. MANŽEL Ali také?

KLÁRA Všechna ta verbež z Riviéry.

VIII. MANŽEL Novináři?

KLÁRA Z celého světa. Kde se vdávám, tam se to bez tisku neobejde. Potřebují mne a já potřebuji je.

Otvírá další dopis.

Od hraběte Holka.

VIII. MANŽEL Beruško, musíš opravdu při naší první společné snídani číst dopisy svých bývalých manželů?

KLÁRA Nechci ztratit přehled.

VIII. MANŽEL *bolestně* Ale já mám také své problémy.

Vstane a upřeně hledí dolů na městečko.

KLÁRA Zlobí tě tvůj porsche?

VIII. MANŽEL Tohle maloměsto mne tísní. Pravda, lípa šumí, ptáci zpívají, kašna bublá, ale to dělala před půlhodinou také. Vůbec nic se tu neděje. Ani v přírodě, ani mezi lidmi, všechno žije v hlubokém a bezstarostném míru, sytosti a spokojenosti. Bez velikosti, bez tragiky. Chybí jim mravní pocit velké doby.

Zleva přichází farář se zbraní přes rameno. Prostírá na stole, u ně-

hož předtím seděl policajt, bílou látku s černým křížem a opře pušku o zeď hotelu. Kostelník mu pomáhá do taláru. Tma.

FARÁŘ Vstupte, Ille, do sakristie.

Ill přichází zleva.

FARÁŘ Je tu tma a zima.

ILL Nechci rušit, pane faráři.

FARÁŘ Dům boží je otevřen každému.

Všimne si Illova pohledu na pušku.

FARÁŘ Té zbrani se nedivte. Potlouká se tu černý pardál paní Zachanasjanové. Nejdřív byl tady na kruchtě, teď je v Petrovic stodole.

ILL Hledám pomoc.

FARÁŘ Pročpak?

ILL Mám strach.

FARÁŘ Strach? Z čeho?

ILL Z lidí.

FARÁŘ Z toho, že vás zabijí, Ille?

ILL Štvou mě jako divou zvěř.

FARÁŘ Nebojme se lidí, ale bojme se Boha. Nebojme se smrti dočasné, ale smrti věčné. Kostelníku, zapněte mi vzaďu talár.

Na všech stranách je vidět Güllenské, nejdřív policajta, starostu, čtyři občany, malíře a učitele, jak se s připravenými zbraněmi plíží kolem a pátrají.

ILL Jde mi o život.

FARÁŘ O život věčný.

ILL Blahobyt roste.

FARÁŘ Přelud vašeho svědomí.

ILL Lidé jsou veselí. Dívky se fintí. Mládenci nosí pestré košile, město se připravuje na slavnost mého zavraždění. A já umírám hrůzou.

FARÁŘ Pozitivně, jen pozitivně, co vás trápí.

ILL Peklo, ve kterém žiji.

FARÁŘ Peklo je ve vás. Jste starší než já, a proto se domníváte, že znáte lidi, ale zatím znáte jen sebe. Protože jste před léty pro peníze zradil děvče, myslíte si, že ostatní pro peníze zradí vás. Podle sebe soudíte jiné. Ale to je docela přirozené. Pramen našeho strachu je v našem srdci, v našem vlastním hříchu. Až dojdete k tomuto poznání, přemůžete to, co vás trápí. Těmito zbraněmi zvítězíte.

ILL Siemethoferovi si koupili pračku.

FARÁŘ Nestarejte se o to.

ILL Na úvěr.

FARÁŘ Starejte se o nesmrtnost své duše.

ILL Stockerovi mají televizi.

FARÁŘ Modlete se. Kostelníku, tabulky.

Kostelník uvazuje faráři tabulky.

FARÁŘ A zkoumejte své svědomí a jděte cestou pokání, neboť svět opět probudí váš strach. To je jediná cesta. Nic jiného nezmůžeme.

Mlčení. Ozbrojení muži zmizí ve stínu na okraji jeviště. Požární zvon začne vyzvánět.

FARÁŘ Musím vykonávat svůj úřad, pane Ille. Jdu křtít. Kostelníku, bibli, liturgii a knihu žalmů. Dítě začíná křičet. Musí být přivedeno k jistotě, jedinému paprsku, který osvětluje tento svět.

Zní druhý zvon.

ILL Druhý zvon.

FARÁŘ Že má ale dokonalý zvuk. Plný a sytý. Pozitivně, jen pozitivně.

ILL vykřikne Vy také, faráři? Vy také?

Farář se vrhne k Illovi a obejmě ho.

FARÁŘ Prchni, jsme slabí, malověrní křesťané, prchni, v Güllenu už zní zvon zrady. Prchni, neuváděj nás v pokušení tím, že zůstaneš.

Padnou dvě rány. Ill se hroutl na zem a farář se krčí u něho.

FARÁŘ Prchni, prchni.

KLÁRA Boby, střilejí.

KOMORNÍK Škutečně, milostivá paní.

KLÁRA A proč?

KOMORNÍK Pardál utekl.

KLÁRA A trefili ho?

KOMORNÍK Leží před Illovým krámem.

KLÁRA Škoda toho zvířátka. Roby, pohřební pochod.

Pohřební pochod hraný na kytaru. Balkón zmizí. Zvuk zvonu. Scéna jako na začátku prvního aktu. Jen jízdní řád na zdi je nový, neroztrhaný, někde visí plakát se žlutým, zářícím sluncem: Cestujte na jih. Dále: Navštivte pasíjové hry v Oberammergau. V pozadí mezi domy je vidět několik jeřábů, stejně jako nové střechy. Důlnový a syčivý zvuk expresu, který prolétl kolem. Před nádražím salutuje přednosta. Z pozadí přichází Ill se starým kufříkem v ruce a ohlíží se. Pomalu, jako náhodou přicházejí ze všech stran Güllensklí. Ill váhá, zůstává stát.

STAROSTA Pozdrav bůh, Ille.

VŠICHNI Pozdrav bůh, pozdrav bůh.

ILL váhavě Pozdrav bůh.

UČITEL Kampak s tím kufrem?

VŠICHNI Kampak?

ILL Na nádraží.

STAROSTA My vás doprovodíme.

VŠICHNI Doprovodíme. Doprovodíme.

Objevuje se stále více Güllensklých.

ILL To nemusíte. Opravdu ne. Nestojí to za to.

STAROSTA Ille, vy odjíždíte?

ILL Odjíždím.

POLICAJT A kam?

ILL Nevím. Do Kalberstadtu a potom dál.

UČITEL Tak, a potom dál.

ILL Nejradši bych do Austrálie. Peníze už někde seženu.

Pokračuje v cestě na nádraží.

VŠICHNI Do Austrálie, do Austrálie.

STAROSTA A pročpak?

ILL *rozvázně* Člověk nemůže žít věčně na jednom místě. To-lik let. V jednom kuse.

Rozběhne se a zastaví se až na nádraží. Ostatní utkají za ním a obklopí ho.

STAROSTA Vystěhovat se do Austrálie. To je přece směšné.

LÉKAŘ A pro vás zvlášt nebezpečné.

UČITEL Jeden z těch dvou malých eunuchů se také vystěhoval do Austrálie.

POLICAJT Tady to máte nejjistější.

VŠICHNI Nejjistější. Nejjistější.

Ill se úzkostlivě ohlíží jako švané zvíře.

ILL *tíše* Psal jsem místodržícímu do Kalfigenu.

POLICAJT No a?

ILL Neodpověděl.

UČITEL Vaše nedůvěra k nám je prostě nepochopitelná.

STAROSTA Nikdo vás přece nechce zabít.

VŠICHNI Nikdo, nikdo.

ILL Pošta dopis neodeslala.

MALÍŘ To není možné.

STAROSTA Poštovník je přece členem obecní rady.

UČITEL Čestný muž.

ILL Tady je plakát: Cestujte na jih.

LÉKAŘ No a?

ILL Navštivte pašijové hry v Oberammergau.

UČITEL A co má být?

ILL Všude se staví.

STAROSTA No a?

ILL Všichni máte nové kalhoty.

PRVNÍ No a?

ILL Jste pořád bohatší a bohatší.

VŠICHNI No a?

Zvuk zvonu.

UČITEL Vidíte přece, jak jste oblíben.

STAROSTA Celé městečko vás doprovází.

VŠICHNI Celé městečko, celé městečko.

ILL Já jsem se o to neprosil.

DRUHÝ Přece se s tebou můžeme rozloučit, ne?

STAROSTA Jako staří přátelé.

VŠICHNI Jako staří přátelé. Jako staří přátelé.

Hluk vlaku. Přednosta bere výpravku. Vlevo se objeví průvodčí, jako by právě seskočil se stupátka. Táhle vyvolává.

PRŮVODČÍ Gullen.

STAROSTA To je váš vlak.

VŠICHNI To je váš vlak.

STAROSTA Tak tedy vám přeju šťastnou cestu, Ille.

VŠICHNI Šťastnou cestu. Šťastnou cestu.

LÉKAŘ Mnoho hezkého v dalším životě.

VŠICHNI Mnoho hezkého, mnoho hezkého.

Gullenští se shlukují kolem Illa.

STAROSTA Je to tak daleko. Tak s pomocí boží nastupte do osobního vlaku do Kalberstadtu.

POLICAJT A mnoho štěstí v Austrálii.

VŠICHNI Mnoho štěstí. Mnoho štěstí.

Ill nehnutě stojí a civí na své spoluobčany.

ILL *tíše* Proč jste všichni tady?

POLICAJT Co ještě chcete?

PŘEDNOSTA Nastupovat!

ILL Co se kolem mne tak tlačíte?

STAROSTA Ale my se vůbec netlačíme.

ILL Pusťte mne. Udělejte mi místo.

UČITEL Vždyť my jsme vás pustili a udělali místo.

VŠICHNI Vždyť my jsme vás pustili. Vždyť my jsme vás pustili. My jsme udělali místo.

ILL Jeden z vás mě zadrží.

POLICAJT Nesmysl. Stačí jen nastoupit do vlaku a hned poznáte, že je to nesmysl.

ILL Jděte pryč.

Nikdo se nehne. Někteří stojí s rukama v kapsách.

STAROSTA Nevím, co vlastně chcete? Vy přece odjíždíte. Tak tedy nastupte.

ILL Jděte pryč.

UČITEL Váš strach je prostě směšný.

Ill padne na kolena.

ILL Proč jste tak blízko?

POLICAJT Ten člověk se zbláznil.

ILL Chcete mě zadržet.

VŠICHNI Tak nastupte, tak nastupte.

STAROSTA Tak už přece nastupte.

Ticho.

ILL *tiše* Jakmile nastoupím, jeden z vás mne zadrží.

VŠICHNI *přesvědčivě* Nikdo, nikdo.

ILL Já to vím.

POLICAJT Máte nejvyšší čas.

UČITEL Tak už konečně nastupte, dobrý muži.

ILL Já to vím. Jeden z vás mě zadrží. Zadrží.

PŘEDNOSTA Odjezd!

Zvedá výpravku. Průvodčí dělá, jako když naskakuje. Zhroucený Ill obklopený Güllenskými si zakryje obličej rukama.

POLICAJT Tak vidíte, už vám ufrnk!

Všichni opouštějí zhrouceného Illa a jdou pomalu dozadu, až zmizí.

ILL Je se mnou konec.

TŘETÍ DĚJSTVÍ

Petrovic stodola. Nalevo sedí strnule v nosítkách Klára Zachanasjanová, oblečená do svatebních šatů, celá bílá, závoj atd. Docela vlevo žebřík, dále žebříňák, stará drožka, sláma. Uprostřed malý soudek. Shora visí hadry, kabáty vyšlé z módy, obrovské pavučiny. Zezadu přichází komorník.

KOMORNÍK Je tu lékař a učitel.

KLÁRA Ať vstoupí.

Učitel a lékař se objeví. Potácejí se temnotou. Konečně najdou miliardářku a oba se klaní. Jsou oblečení do solidních měštanských obleků, vlastně až elegantních.

OBA Milostivá paní.

Klára je pozoruje lornou.

KLÁRA Vypadáte trochu uprášeně, draží pánové.

Oba se oprašují.

UČITEL Promiňte. Museli jsme přelézat tu starou drožku.

KLÁRA Usadila jsem se v Petrovic stodole. Potřebuji klid. Svatba v güllenské katedrále mě trochu unavila. Nejsem už žádná mladice. Posadte se tady na soudek.

UČITEL Děkuji.

Posadí se a lékař zůstane stát.

KLÁRA Je tu vedro. K udušení. A přece mám tuhle stodolu ráda. Pro tu vůni sena, slámy a mazadla na vozy. Vzpomínky. Všechny tyhle krámy, vidle na hnůj, drožka, rozbitý žebříňák tu byly už tehdy, když jsem byla mladá.

UČITEL Památné místo.

Utře si pot.

KLÁRA Kázání pana faráře bylo povznášející.

UČITEL První epistola ke Korintským, třináctá kapitola.

KLÁRA Však vy jste to provedl taky dobře s tím svým smíšeným sborem, pane učiteli. Znělo to slavnostně.

UČITEL To byl Bach. Pašije svatého Matouše. Ještě teď jsem celý omámený. Mondénní svět byl přítomen, finančníci, filmový svět.

KLÁRA Všechny ty světy si to teď hasí ve svých cadillacích do hlavního města na svatební hostinu.

UČITEL Milostivá paní, nemůžeme si dělat větší nárok na váš drahocenný čas, než je třeba. Váš pan manžel vás ne-trpělivě očekává.

KLÁRA Hoby? Toho jsem poslala zpátky do Geiseltasteigu i s tím jeho porschelem.

LÉKAŘ *zmateně* Do Geiseltasteigu?

KLÁRA Moji právní zástupci právě zařizují rozvod.

UČITEL Ale co svatební hosté, milostivá paní?

KLÁRA Už si zvykli. Moje druhé nejkratší manželství. Jen s lordem Ismaelem to bylo ještě rychlejší. Co vás ke mně přivedlo?

UČITEL Přicházíme v záležitosti pana Illa.

KLÁRA Ale, zemřel už?

UČITEL Milostivá paní, máme přece své západní životní zásady.

KLÁRA Tak co tedy chcete?

UČITEL Gullenští si, bohužel, už leccos nakoupili.

LÉKAŘ Poměrně hodně.

Oba si utírají pot.

KLÁRA Zadlužení?

UČITEL Beznadějně.

KLÁRA Navzdory zásadám?

UČITEL Jsme jenom lidé.

LÉKAŘ A teď musíme své dluhy platit.

KLÁRA Víte přece, co máte dělat?

UČITEL *odvážně* Paní Zachanasjanová. Jsme k vám upřímní. Vžijte se do naší zoufalé situace. Po dvě desetiletí pěstují v této zchudlé obci něžná semínka humanity. A městský lékař se tluče s tím svým starým mercedesem k tuberkulózním a rachi-

tickým pacientům. K čemu ty strastiplné oběti? Pro peníze nikoli. Naše platy jsou minimální. Přeložení do vyššího gymnasia v Kalberstadtu jsem bez váhání odmítl, stejně tak jako lékař se zřekl katedry na universitě v Erlangenu. Z ryzí lásky k lidem? To by bylo přehnané. Nikoli. Vydrželi jsme všechna ta nekonečná léta a spolu s námi celé městečko, poněvadž nás sílila naděje, že starý Gullen vstane z mrtvých, že budou využity možnosti, jež půda naší domoviny v tak hojně míře poskytuje. V pückerriedském údolí je nafta, pod Konrádovým háj m je ruda. Nejsme chudí, madam, jenom zapomenutí. Potřebujeme úvěr, důvěru, zakázky a naše hospodářství i kultura pokvetou. Gullen má co nabídnout: chatu Na výsluní.

LÉKAŘ Bockmannovy podniky?

UČITEL Wagnerovy závody. Kupte je, sanujte je a Gullen pokvete. Pro tento plán potřebujeme sto miliónů. Dobře zúčtená investice a miliarda nepřijde nazmar.

KLÁRA Mám ještě dvě další.

UČITEL Nedopusťte, abychom čekali marně. Neprosíme se o almužnu, ale nabízíme vám obchod.

KLÁRA Máte pravdu, to by nebyl špatný obchod.

UČITEL Milostivá paní, věděl jsem, že nás nenecháte na holičkách.

KLÁRA Jen se neukvapujte. Nemohu koupit chatu Na výsluní, protože mi už patří.

UČITEL Vám?

LÉKAŘ A Bockmannovy podniky?

UČITEL A Wagnerovy závody?

KLÁRA Jsou taky moje. Továrny, pückerriedské údolí, Petrovic stodola, městečko, každá ulice, každý dům. Moji agenti už dávno tu veteš skoupili a já jsem zastavila provoz. Vaše naděje byly klamné, vaše vytrvalost zbytečná, vaše oběti marné. Celý váš život neměl smysl.

LÉKAŘ To je ale hrozné.

KLÁRA Tenkrát byla zima, když jsem v námořnických šatečkách, s rusými copy, ve vysokém stupni těhotenství opusťtila toto městečko. Všichni se mi vysmívali. Trásla jsem se

zimou v hamburském rychlíku, ale jak za zamrzlým oknem zmizely obrysy Petrovic stodoly, rozhodla jsem se, že se vrátím. A teď jsem tady. Kladu podmínky. Diktuji obchod. *Hlasitě* Roby a Toby. Ke Zlatému apoštolu. Manžel číslo deset už přitáhl se svými knihami a rukopisy.

Obě monstra se objeví a zvedají nosítka do výše.

UČITEL Paní Zachanasjanová. Jako milující ženě vám bylo ublíženo a teď chcete absolutní spravedlnost. Připadáte mi jako Médea, antická hrdinka. Ale protože vás hluboce chápeme, odvažujeme se žádat od vás víc. Zanechte nešťastné myšlenky na pomstu. Nenuťte nás k nejhoršímu. Pomozte chudým a slabým, ale spravedlivým lidem žít důstojnější život, najdete v sobě pravou lidskost.

KLÁRA Lidskost, drazí pánové, se určuje na burze milionářů. Moje finanční prostředky mi dovolují uspořádat svět. Svět ze mne udělal běhnu a já ho proměním v bordel. Kdo nemůže klopat, musí nastavit, když chce taky tancovat. A vy přece tancovat chcete. Slušný člověk je jen ten, kdo platí. Já na to mám. Dám Gullen za vraždu, konjunkturu za mrtvolu. Tak jdeme.

Obě monstra ji nesou dozadu.

LÉKAŘ Bože, co budeme dělat?

UČITEL Co nám káže svědomí, doktore Nüssline.

Vpravo vpředu je vidět Illův krám. Nová firma, nový lesknoucí se pult, nová pokladna, hodnotné zboží. Vejde-li někdo pomyslnými dveřmi, ozve se pompézní zvonění. Za pultem paní Illová. Zleva přichází První, prosperující řezník ve zkravené zástěře.

PRVNÍ To bylo slávy. Celý Gullen očumoval na náměstí před katedrálou.

PANÍ ILLOVÁ Po tom všem, co prožila, Klárce to štěstí každý přeje.

PRVNÍ Filmové herečky jako družičky. S takovýmihle nádry.

PANÍ ILLOVÁ To se dneska nosí.

PRVNÍ Novináři. Však sem taky přijdou.

PANÍ ILLOVÁ My jsme jen obyčejní lidé, pane Hofbauere. Co by u nás hledali?

PRVNÍ Vyptávají se na každého. Cigarety.

PANÍ ILLOVÁ Zelené?

PRVNÍ Camelky a Sarionky. Dneska jsme to táhli u Stokerů až do rána.

PANÍ ILLOVÁ Mám to napsat?

PRVNÍ Napište.

PANÍ ILLOVÁ Jak jdou obchody?

PRVNÍ Ujde to.

PANÍ ILLOVÁ Já si taky nemohu stěžovat.

PRVNÍ Opatřil jsem si personál.

PANÍ ILLOVÁ Od prvního si taky někoho vezmu.

Luisa, elegantně oblečená, jde kolem.

PRVNÍ Ta si taky dělá iluze, že chceme Illa zabít. Proto se tak strojí.

PANÍ ILLOVÁ Nestyda.

PRVNÍ Kdepak ho máte? Už jsem ho dlouho neviděl.

PANÍ ILLOVÁ Je nahoře.

První si zapaluje cigaretu a poslouchá zvuky shora.

PRVNÍ Kroky.

PANÍ ILLOVÁ Chodí sem a tam. Celé dny.

PRVNÍ To dělá špatný svědomí. Ten se ale zachoval k tý ubohý paní Zachanasjanový.

PANÍ ILLOVÁ Však mě to taky trápí.

PRVNÍ Přivést holku do neštěstí. Fuj tajfl.

PRVNÍ *rozhodně* Paní Illová, doufám, že váš muž nebude zvanit, až přijdou novináři.

PANÍ ILLOVÁ Co vás vede.

PRVNÍ Při jeho nátuře.

PANÍ ILLOVÁ Nemám to lehké, pane Hofbauere.

PRVNÍ Kdyby chtěl Kláru shodit a vykládat nějaké nesmysly o tom, co nabízela za jeho život nebo tak, což bylo přece je-

nom důsledkem jejího nepopsatelného utrpení, tak musíme zakročít. Ne kvůli tý miliardě.

Odplíne si.

Ale kvůli hněvu lidu. Jen bůh ví, co ta hodná paní Zachanasjanová kvůli Illovi vytrpěla.

Ohlíží se.

PRVNÍ Tudy se chodí k vám nahoru?

PANÍ ILLOVÁ Jediný vchod. Je to nepraktické. Ale zjara budeme přestavovat.

PRVNÍ To bych se tady měl upozadit. Jistota je jistota.

Staví se docela vlevo, založí ruce a stojí klidně jako stráž. Vejde učitel.

UČITEL Kde je III?

PRVNÍ Nahoře.

UČITEL Jednám sice proti svému přesvědčení, ale potřebuji silný alkoholický nápoj.

PANÍ ILLOVÁ To je od vás hezké, že jste nás také jednou navštívil, pane učiteli. Právě došel Steinhäger. Chcete ochutnat?

UČITEL Skleničku.

PANÍ ILLOVÁ A co vy, pane Hofbauere?

PRVNÍ Děkuju, nebudu. Musím jet se svým volkswagenem do Kaffigenu pro podsvinčata.

PANÍ ILLOVÁ Vy se celý třesete, pane učiteli.

Paní Illová nalévá a učitel pije.

UČITEL Poslední dobou příliš mnoho piji.

PANÍ ILLOVÁ Ještě jedna vám neuškodí.

Učitel naslouchá, co se děje nahoře.

UČITEL Chodí sem tam?

PANÍ ILLOVÁ V jednom kuse.

PRVNÍ Však ho pámbu potrestá.

Zleva přichází malíř s obrazem v podpaží. V novém manšestrovém obleku, v pestrém šátku a černém baretu.

MALÍŘ Buďte opatrní. Dva žurnalisté se mě vyptávali na tenhle krám.

PRVNÍ Podezřelý.

MALÍŘ Dělal jsem, že o ničem nevím.

PRVNÍ To je chytrý.

MALÍŘ Pro vás, paní Illová. Přímo se štaflí. Ještě je mokrý.

Malíř ukazuje obraz. Učitel si sám nalévá.

MALÍŘ Umění začíná v Güllenu prosperovat. Pěkný kousek, že?

PANÍ ILLOVÁ Můj muž. Jak si je podobný.

MALÍŘ Olej. Vydrží vám věčně.

PANÍ ILLOVÁ Mohla bych ho pověsit v ložnici, nad postele. Alfréd zestárne a člověk neví, co se může stát. Pak je rád, že má nějakou upomínku.

Venku se objeví dvě ženy z druhého jednání, elegantně oblečené. Prohlížejí si zboží v pomyslném výkladu.

PRVNÍ Podívejte se na tyhle dvě. Chodí do nového kina dvakrát denně a přitom se tváří, jako bysme byli nějaký vrazi.

PANÍ ILLOVÁ Kolik?

MALÍŘ Tři sta.

PANÍ ILLOVÁ Teď vám nemohu zaplatit.

MALÍŘ Nevadí. Počkám, paní Illová. Rád vám počkám.

UČITEL Ty kroky, pořád ty kroky.

Zleva přichází Druhý.

DRUHÝ Novináři. Teď musíme držet spolu. Na život a na smrt.

MALÍŘ Dávejte pozor, aby nepřišel dolů.

PRVNÍ O to se postaráme.

Güllenští se postaví upravo. Učitel vyprázdnil z polovice láhev a zůstane stát u pultu. Dva novináři s fotoaparáty přicházejí.

PRVNÍ NOVINÁŘ Dobrý večer vespolek.

GÜLLENŠTÍ Pozdrav vás bůh.

PRVNÍ NOVINÁŘ První otázka. Jak se cítíte, všeobecně řečeno?

PRVNÍ ROZODĚLNĚ Jsme samozřejmě potěšeni návštěvou paní Zachanasjanové.

MALÍŘ Dojati.

DRUHÝ Hrdi.

PRVNÍ NOVINÁŘ Hrdi.

DRUHÝ NOVINÁŘ Druhá otázka pro paní za pultem. Tvrdili nám, že jste vyhodila Kláru Zachanasjanovou ze sedla.

Ticho. Güllenští jsou zřejmě polekáni.

PANÍ ILLOVÁ A kdo to tvrdí?

Mlčení. Novináři píšou současně do svých poznámkových bloků.

PRVNÍ NOVINÁŘ Ti dva měli tlustí strejci od paní Zachanasjanové.

PANÍ ILLOVÁ váhavě Co vykládali ti dva?

DRUHÝ NOVINÁŘ Všechno.

MALÍŘ Zatraceně.

Všeobecné ticho.

DRUHÝ NOVINÁŘ Je tomu víc než čtyřicet let, co Klára Zachanasjanová a majitel tohoto krámu měli téměř před svatbou. Souhlasí?

Mlčení.

PANÍ ILLOVÁ Souhlasí.

DRUHÝ NOVINÁŘ Je pan Ill doma?

PANÍ ILLOVÁ Je v Kalberstadtu.

VŠICHNI V Kalberstadtu.

PRVNÍ NOVINÁŘ Dovedeme si tu romanci představit. Pan Ill a Klára Zachanasjanová vyrůstali spolu, patrně v těsném sou-

sedství. Chodili spolu do školy, pak přišly procházky v lese a první polibek, jako mezi sourozenci. Pak poznal pan Ill vás, milá paní. Byla jste pro něho něčím novým a nezvyklým. Poznal, co je opravdová vášně.

PANÍ ILLOVÁ Ano vášně. Bylo to právě tak, jak říkáte.

PRVNÍ NOVINÁŘ Paní Illová je hlavička. Klára Zachanasjanová všechno chápe, skromně a ušlechtilě vám udělá místo a vy se provdáte...

VŠICHNI s úlevou Z lásky.

PRVNÍ NOVINÁŘ Z lásky.

Zprava přicházejí oba eunuši. Roby je táhne za ucho. Oba naškabají.

OBA Nechceme už nic vykládat, nechceme už nic vykládat.

Jsou odváděni dozadu, kde je Toby očekává s bičem v ruce.

DRUHÝ NOVINÁŘ Paní Illová, vašemu muži to nikdy nepřišlo — bylo by to ostatně lidské — váš muž toho nikdy neřítal?

PANÍ ILLOVÁ Jen peníze ke štěstí nestačí.

DRUHÝ NOVINÁŘ Ke štěstí nestačí.

PRVNÍ NOVINÁŘ Pravda, kterou si my, moderní lidé, pořád neumíme zapsat za uši.

Zleva přichází syn v bundě ze surové kůže.

PANÍ ILLOVÁ Náš syn Karel.

DRUHÝ NOVINÁŘ Skvělý mladý muž.

DRUHÝ NOVINÁŘ Ví něco o těch vztazích...

PANÍ ILLOVÁ U nás v rodině nemáme tajemství. Říkáme si, že co ví Bůh, mají vědět i naše děti.

DRUHÝ NOVINÁŘ Děti to vědí.

Do krámu vstoupí dcera v tenisových šatech, v ruce má raketu.

PANÍ ILLOVÁ Naše dcera Otylie.

DRUHÝ NOVINÁŘ Charmant.

Učitel se konečně vzbouří.

UČITEL Güllenští, jsem váš starý učitel. Pil jsem tady v ti-

chosti svého Steinhägersa a ke všemu jsem mlčel. Teď také já chci říci své a vyprávět o návštěvě staré dámy v Güllenu.

Vyšplhá se na soudek, který tu zbyl z Petrovic stodoly.

PRVNÍ Zbláznil se?

DRUHÝ Přestaňte.

UČITEL Güllenští, chci prohlásit pravdu, i kdyby naše bída měla trvat do skonání světa.

PANÍ ILLOVÁ Jste opilý, pane učiteli, měl byste se stydět.

UČITEL Stydět? Ty by ses měla stydět, ženo, když jsi hotova zradit svého muže!

SYN Držte hubu.

PRVNÍ Sundejte ho.

DRUHÝ Ven s ním.

UČITEL Tohle předstírání trvá už trochu dlouho.

DCERA *úspěšlivě* Pane učiteli.

UČITEL Zklamalaš mne, dceruško. Na tobě bylo, abys mluvila. A teď za tebe musí promluvit hromovým hlasem tvůj starý učitel.

Malíř mu narazí obraz na hlavu.

MALÍŘ Tak ty mně chceš zkazit obchod? Tu máš.

UČITEL Protestuji. Před tváří celého světa se v Güllenu připravují strašné věci.

Güllenští se na něho vrhnou, ale vtom zprava přichází ve starém, roztrhaném obleku Ill.

ILL Co se tady děje?

Güllenští nechají učitele a ztrájí překvapeně na Illa. Hrobové ticho.

ILL Co děláte na tom soudku, učiteli?

Učitel se s úlevou dívá na Illa.

UČITEL Říkám tady pánům novinářům pravdu, Ille. Jako archanděl, hromovým hlasem.

Ztratí rovnováhu.

Protože jsem humanista, miluji staré Řeky a obdivuji Platóna.

ILL Mlčte.

UČITEL Cože?

ILL Slezte dolů.

UČITEL Ale ve jménu lidskosti...

ILL Sedněte si.

Mlčení.

UČITEL *zklamaně* Sednout si. Lidskost si má sednout. No prosím, když i vy zrazujete pravdu.

Sestoupl se soudku, posadí se. Na krku mu stále ještě visí obraz.

ILL Promiňte, je opilý.

DRUHÝ NOVINÁŘ Pan Ill?

ILL Co ode mne chcete?

PRVNÍ NOVINÁŘ Jsme šťastni, že jsme vás přece jen zastihli. Jen několik snímků. Dovolíte?

Ohlíží se.

Potraviný, potřeby pro domácnost, železářské zboží. Už to mám. Zmačknem vás, jak prodáváte sekeru.

ILL *váhavě* Sekeru?

PRVNÍ NOVINÁŘ Rezníkovi. Působí jen to, co je přirozené. Tak sem dejte ten vražedný nástroj. Váš zákazník vezme do ruky sekeru, potězkává ji, má přemýšlivý výraz, prosím, vy se nakláníte přes pult a mluvíte k němu. Prosím.

Aranžuje scénu.

PRVNÍ NOVINÁŘ Přirozeněji, pánové, nenuceněji.

Novináři fotografují.

PRVNÍ NOVINÁŘ Krásné, moc krásné.

DRUHÝ NOVINÁŘ Prosím vás, teď položte ruku na rameno své ženy. Syn vlevo, dcera vpravo. A teď prosím, zářte štěstím, zářte uspokojením, zářte, zářte.

PRVNÍ NOVINÁŘ Zářili velkolepě.

Zleva zředu běží několik fotografů dozadu přes jeviště. Jeden volá do krámu.

FOTOGRAF Zachanasjanová má zas nového. Právě šli na procházku do Konrádova háje.

DRUHÝ NOVINÁŘ Nového?

PRVNÍ NOVINÁŘ To bude titulní stránka pro Life.

Oba se vyřítí z krámu. První drží stále ještě sekeru v ruce.

PRVNÍ Měli jsme to štěstí.

MALÍŘ Musíš nám odpustit, učiteli. Abychom tu záležitost mohli ještě po dobrém urovnat, nesmí se tisk nic dovědět. Rozumíš?

Jde ven. Druhý ho následuje, ale zastaví se ještě s Illem.

DRUHÝ Rozum do hrsti a neplácát nesmysly. Takovému rošťákovi, jako jsi ty, by stejně nikdo nevěřil.

Odejde.

PRVNÍ A teď se ještě, Ille, dostaneme do ilustrovaného zpravodaje.

ILL Jistě.

PRVNÍ Budeme slavný.

ILL Určitě.

PRVNÍ Partagas.

ILL Prosím.

PRVNÍ Napište to.

ILL Samozřejmě.

PRVNÍ Mezi námi, cos provedl Klárce, to byla ale rošťárna.

Chce odejít.

ILL Hofbauere, sekeru.

První váhá. Pak vrátí sekeru. V krámě zavládne mlčení. Učitel stále sedí na sudu.

UČITEL Musíte mi prominout. Vypil jsem pár Steinhägerů. Dva nebo tři.

ILL Všechno je v pořádku.

Rodina odchází vpravo ven.

UČITEL Chtěl jsem vám pomoci. Ale umlčeli mne. A vy jste o to také nestál.

Sundá si obraz.

UČITEL Ach, Ille, co jsme to za lidi. Ta ostudná miliarda hoří v našich srdcích. Seberte se a bojujte o svůj život. Spojte se s tiskem. Nesmíte už ztratit ani minutu.

ILL Já už dál nebojuji.

UČITEL *udíveně* Copak jste docela ztratil strachy rozum?

ILL Poznal jsem, že už nemám právo bojovat.

UČITEL Že nemáte právo bojovat? Proti té zatracené staré dámě, proti té staré kurvě, která bez špetky studu před našima očima střídá mužské, která kupuje naše duše?

ILL Je to konečně moje vina.

UČITEL Vina?

ILL Kláru jsem dostal já tam, kde je, a sám sebe taky: jsem ušmudlaný, nepotřebný hokynář. Co mám tady dělat, güllenský vychovatel? Hráť si na nevinného? Všechno jsem zavinil já. Eunuchy, komorníka, rakev i tu miliardu. Nemohu pomoci sám sobě a vy mně už také ne.

Bere proražený obraz a prohlíží si jej.

ILL Můj portrét.

UČITEL Vaše žena si ho chtěla pověsit do ložnice. Nad postele.

ILL Však on to Kühn namaluje znovu.

Položí obraz na pult. Učitel namáhavě ustane, vrávorá.

UČITEL Už jsem střízlivý.

Najednou jde potácivě k Illovi.

UČITEL Máte pravdu. Úplnou pravdu. Jste vším vinen. A teď vám něco řeknu, Alfréde Ille. Něco zásadního.

Zůstane stát před Illem jako svěčka a jen lehce se kymáčí.

UČITEL Zabijí vás. Vím to od začátku a vy už to také víte, přestože tomu v Gillenu dosud nikdo nevěří. Pokušení je příliš silné a naše bída příliš trpká. A já vím ještě víc. I já se k nim přidám. Cítím, jak se pomalu stávám vrahem. Má víra v humanitu je bezmocná. Vím to. A proto, že to vím, stal se ze mne opilec, Ille. Bojím se tak, jak jste se bál vy. A ještě jedno vím, že také k nám přijde jednou stará dáma a jednoho dne se s námi stane to, co se děje teď s vámi, a brzy, snad za pár hodin už o tom vědět nebudu.

Mlčení.

UČITEL Ještě jednu láhev, Steinhäger.

Ill přináší láhev. Učitel zaváhá a pak si ji rozhodně vezme.

UČITEL Napište to.

Pomalou vychází.

Rodina se vrací a Ill se jako ve snách rozhlíží krámem.

ILL Všechno je nové. Jak to teď u nás vypadá moderně, čistě a vkusně. Takový krám, to byl vždycky můj sen.

Vežme dceři z ruky raketu.

ILL Ty hraješ tenis?

DCERA Byla jsem tam párkrát.

ILL Vždycky po ránu, že? Místo abys šla na pracovní úřad.

DCERA Všechny mé přítelkyně hrají tenis.

Mlčení.

ILL Karle, z okna jsem tě viděl ve voze.

SYN Jenom Opel-Olympia. Není tak drahý.

ILL Kdy ses učil jezdit?

Mlčení.

ILL Místo abys hledal práci na nádraží, v parném slunci?
SYN Jen někdy.

Vynáší rozvážně soudek, na kterém seděl opilec, vpravo ven z krámu.

ILL Hledal jsem své nedělní šaty. A našel jsem tam kožich.

PANÍ ILLOVÁ Mám ho jen na zkoušku.

Mlčení.

PANÍ ILLOVÁ Fredey, všichni přece dělají dluhy. Jen ty jsi hysterický. Tvůj strach je prostě směšný. Je jasné, že se ta záležitost v klidu uspořádá. Nikdo ti ani vlásek nezkřiví. Klára to nepožene do krajnosti. Vím to. Na to má příliš dobré srdce.

DCERA Určitě, tatínku.

SYN Musíš to konečně pochopit.

Mlčení.

ILL *pomalou* Je sobota večer. Chtěl bych se projet ve tvém voze, Karle, jen jednou. V našem voze.

KAREL *nejistě* Chceš?

ILL Oblékněte si pěkné šaty. Pojedeme všichni.

PANÍ ILLOVÁ *nejistě* Já také? To se přece nehodí.

ILL Proč by se to nehodilo? Oblékní si svůj kožich a tak ho hned při téhle příležitosti zasvětime. Já zatím zavřu pokladnu.

Paní s dcerou jdou vpravo ven, syn vlevo. Ill se zabývá pokladnou. Zleva přichází starosta s puškou.

STAROSTA Dobrý večer, Ille. Nedejte se rušit. Stavím se tu jen na skok.

ILL Ale prosím.

Mlčení.

STAROSTA Přinceš jsem pušku.

ILL Děkuji.

STAROSTA Je nabitá.

ILL Já ji nepotřebuji.

Starosta opře pušku o pult.

STAROSTA Dnes večer je shromáždění celé obce v divadelním sále u Zlatého apoštola.

ILL Přijdu.

STAROSTA Budou tam všichni. Projednáme váš případ. Dostali jsme se tak trochu do slepé uličky.

ILL Taky se mi zdá.

STAROSTA Tu nabídku zamítnou.

ILL Možná.

STAROSTA Člověk se ovšem může mylit.

ILL Ovšem.

Mlčení.

STAROSTA *opatrně* V tom případě ovšem, Ille, přijmete rozsudek? Bude u toho totiž tisk.

ILL Tisk.

STAROSTA A rozhlas. A televize. A filmový týdeník. Bude to ošemetná situace nejen pro vás, ale i pro nás, to mi věřte. Jako rodné město té dámy jsme se díky její svatbě stali tak známí, že chtějí udělat reportáž o našich starých demokratických zvyklostech.

ILL Vyhlásíte veřejně nabídku té dámy?

Zabývá se pokladnou.

STAROSTA Ne přímou. Jen zasvěcení budou rozumět smyslu jednání.

ILL Že jde o můj život.

Mlčení.

STAROSTA Informoval jsem tisk v tom smyslu, že paní Zachanasjanová pravděpodobně založí nadaci a že vy, pane Ille, jako její přítel z mládí, jste tuto nadaci zprostředkoval. Že jste byl jejím přítelem, to už dneska ví každý. A tím budete před veřejností očištěn.

ILL To je od vás hezké.

STAROSTA Nedělal jsem to, otevřeně řečeno, kvůli vám, ale z lásky k vaší spořádané a počestné rodině.

ILL Chápu.

STAROSTA Hrajeme fair hru, to musíte přiznat. Až doposud jste mlčel. To bylo správné. Ale budete mlčet dál? Jestli chcete mluvit, tak bychom to musili udělat s vyloučením veřejnosti.

ILL Rozumím.

STAROSTA Tak co tedy?

ILL Jsem rád, že konečně slyším otevřenou hrozbu.

STAROSTA Nevyhrožuji vám, Ille, ale vy vyhrožujete nám. Když budete chtít mluvit, pak musíme jednat i my.

ILL Budu mlčet.

STAROSTA Ať je výsledek shromáždění jakýkoli?

ILL Přijmu ho.

STAROSTA Výborně.

Mlčení.

STAROSTA Těší mne, Ille, že se podrobujete výroku obce. Je vidět, že je ve vás ještě jiskřička cti. Ale nebylo by lepší, kdyby se veřejný soud nemusel vůbec sejít?

ILL Co tím chcete říci?

STAROSTA Říkal jste sice, že nepotřebujete pušku, ale možná, že by se vám přece jen hodila.

Mlčení.

STAROSTA Mohli bychom pak té dámě říci, že jsme vás odsoudili, a dostali bychom peníze stejně. Stálo mne to mnoho probdělých nocí, než jsem přišel na tenhle nápad, to mi věřte. Byla by to vlastně vaše povinnost jako čestného muže, vyvodit důsledky a ukončit svůj život. Nezdá se vám? Už jen z pocitu solidarity, z lásky k rodnému městu. Přece vidíte naši hroznou bídu, utrpení, hladové děti...

ILL Teď se vám vede docela dobře.

STAROSTA Ille.

ILL Starosto. Prošel jsem peklem. Viděl jsem, jak děláte dlouhy. V každé známce blahobytu jsem cítil blízkost smrti. Kdybyste mne byli ušetřili této úzkosti, toho strašného strachu,

všechno by bylo jiné. Mohli bychom dnes spolu mluvit jinak a já bych byl tu pušku přijal, abych vám to ulehčil. Kvůli vám. Ale teď jsem rozhodnut. Sám jsem přemohl strach. Bylo to těžké, ale dokázal jsem to. Cesta zpátky není. Vy se teď musíte stát mými soudci. Podřizují se vašemu rozsudku, ať je jakýkoli. Pro mne je to spravedlnost. Co je to pro vás, nevím. Dej bůh, abyste před svým rozsudkem obstáli. Můžete mne zabít. Nestěžuji si, neprotestuji, nebráním se, ale vašeho činu vás zprostit nemohu.

Starosta si opět vezme pušku.

STAROSTA Škoda. Zahodil jste velkou příležitost odčinit svou vinu a stát se alespoň zčásti slušným člověkem. Ale to od vás přece nemůžeme žádat.

ILL Oheň, pane starosto.

Zapaluje mu a starosta odchází.

Objeví se paní v kožichu a dcera v červených šatech.

ILL Vypadáš báječně, Matyldo.

PANÍ ILLOVÁ Perzián.

ILL Jako dáma.

PANÍ ILLOVÁ Však je také trošku drahý.

ILL Máš hezké šaty, Otýlie. Trochu odvážné, nemyslíš?

DCERA Ale jdi, tati, to bys měl vidět moje večerní.

Krám zmizí a syn předjede s autem.

ILL Krásný vůz. Celý život jsem se namáhal, abych se trochu zmohl, měl trochu pohodlí a mohl si koupit například takovéhohle auto, a teď bych tedy chtěl vědět, jaký má člověk pocit, když v něm sedí. Sedni si se mnou dozadu, Matyldo, a Otýlie si sedne ke Karlovi.

Nastupují do auta.

SYN Vytáhnu z toho stodvacítku.

ILL Ne tak rychle. Chci se rozhlédnout po krajině. Po

městečku, kde jsem žil skoro sedmdesát let. Ve starých uličkách je čisto, mnoho se už opravilo. Nad komíny šedivý kouř. Před okny pelargónie, slunečnice a na zahrádkách růže. U Goethovy brány se smějí děti. Všude jsou milenci. Na Brahmsově náměstí moderní novostavba.

PANÍ ILLOVÁ To staví kavárník Hod I.

DCERA Podívej se, doktor v novém mercedesu.

ILL Rovina a v pozadí kopce. Jsou dnes, jako by je pozlatil. Obrovské stíny. Noříme se do nich a opět vyplouváme na světlo. Ty jeřáby ve Wagnerových závodech a Bockmannovy komíny vypadají jako obři.

SYN Začne se tam pracovat.

Zatroubí.

PANÍ ILLOVÁ To jsou legrační autíčka.

SYN Vozítka. Dneska to má každý učedník.

DCERA C'est terrible.

PANÍ ILLOVÁ Otýlie chodí na francouzštinu a angličtinu. Do kursu pro pokročilé.

ILL Praktické. Chata Na výsluní. Tady za městem jsem už dlouho nebyl.

SYN Budou ji zvětšovat.

ILL Musíš mluvit hlasitěji. Jedem moc rychle.

SYN *hlasitěji* Budou ji zvětšovat. Samozřejmě, pan Stocker. Ten s tím svým buickem vezme každého.

DCERA Zbohatlík.

ILL Teď zajed do pückenriedského údolí. Kolem bažiny, topolovou alejí, kolem loveckého zámečku kurfirta Hassa. Na nebi plují podivné mraky, nakupené na sebe jako v létě. V torn podvečerním světle je krajina krásná. Divám se na to, jako bych to viděl poprvé.

DCERA Nálada jako u Adalberta Stiftera.

ILL Jako u koho?

PANÍ ILLOVÁ Otýlie studuje také literaturu.

ILL To je skvělé.

SYN Jede proti nám Hofbauer ve svém volkswagenu. Vrací se z Kaffigenu.

DCERA S podsvínčaty.

PANÍ ILLOVÁ Karel řídí spolehlivě. Jak teď elegantně řízl tu zatáčku. S ním se člověk nemusí bát.

SYN Musím přehodit na jedničku. Stoupání.

ILL Nikdy jsem nemohl popadnout dech, když jsem tudy šel pěšky.

PANÍ ILLOVÁ Jsem ráda, že mám kožich. Je už chladno.

ILL Přejel jsi. Tudy se jede do Beisenbachu. Musíš se vrátit a pak vlevo, Konrádovým hájem.

Vůz couvá do pozadí. Přicházejí Čtyři s lavicí. Jsou ve fraku a představují stromy.

PRVNÍ Jsme opět jedle a buky.

DRUHÝ Dátek i kukačka a plaché laně.

TŘETÍ Tak často opěvované ticho panenské přírody.

ČTVRTÝ Rušené teď vrískáním automobilů.

Syn zatroubí.

SYN Zase srna. A nehne se to z místa, potvora.

Třetí odskočí.

DCERA Důvěřivá. Nikdo tady neloví.

ILL Zastav pod těmihle stromy.

SYN Prosim.

PANÍ ILLOVÁ Co chceš?

ILL Chci se projít lesem.

Vystoupí.

ILL Až sem je slyšet güllenské zvony. Vyžvábějí k slavnosti.

SYN Jsou zase čtyři. Teprve teď to příjemně zní.

ILL Všechno zlatné. Podzim už je tady. Spadané listí vypadá jako hromádky zlata.

Šlape po listí.

SYN Počkáme na tebe u güllenského mostu.

ILL Není třeba. Projdu lesem a jsem ve městě. Půjdu na shromáždění obce.

PANÍ ILLOVÁ Tak to my pojedeme do Kalberstadtu do kina, Fredy.

SYN Ahoj, táto.

DCERA So long, daddy.

PANÍ ILLOVÁ Na shledanou.

Vůz s rodinou mizí. Vrací se. Rodina mává. Ill se ohlíží. Sedne si na lavici, která stojí vlevo.

Šumění větru. Zleva přicházejí Roby a Toby s nosítky, ve kterých je Klára v obvyklých šatech. Roby má přes rameno kytaru. Vedle jde IX. manžel, nositel Nobelovy ceny, vysoký, štíhlý, prošedivělý, s knírkem. Může být hrán stejným hercem. Vzadu je komorník.

KLÁRA Konrádův háj. Roby a Toby, zastavte na chvíli.

Vystupuje z nosítek, ohlíží lornonem les. Pohledí Prvního po zádech.

KLÁRA Kůrovec. Strom odumírá.

Všimne si Illa.

KLÁRA Alfréde. To je hezké, že se potkáváme. Vítám tě ve svém lese.

ILL Konrádův háj už ti taky patří?

KLÁRA Taky. Mohu si k tobě sednout?

ILL Ale prosím. Právě jsem se rozloučil se svou rodinou. Jedou do kina. Karel si opatřil vůz.

KLÁRA Tomu se říká pokrok.

Sedne si vpravo vedle Illa.

ILL Otýlie chodí do literárního kursu a ještě na angličtinu a francouzštinu.

KLÁRA Tak vidíš, přece našli smysl pro ideály. Pojd sem, Zoby. Ukloň se. Můj devátý manžel. Nositel Nobelovy ceny.

ILL Velmi mne těší.

KLÁRA Nejpozoruhodnější je, když nepřemýšlí. Nepřemýšlej chvíli, Zoby.

IX. MANŽEL Ale poklade.

KLÁRA Jen se neupejpej.

IX. MANŽEL Tak dobře, už nepřemýšlím.

Nepřemýšlí.

KLÁRA Vidíš, teď vypadá jako diplomat. Připomíná mi hráběte Holka, ale ten nepsal knihy. Chce se uchýlit do ústraní, psát svoje memoáry a spravovat moje jmění.

ILL Blahopřeji.

KLÁRA Stejně nemám dobřej pocit. Člověk si drží muže na reprezentaci, ne jako něco užitečného. Jdi bádat, Zoby. Historickou zříceninu najdeš vlevo.

IX. manžel jde bádat. Ill se ohlíží.

ILL Co ti dva eunuši?

KLÁRA Začali žvanit. Poslala jsem je do Hongkongu, do svých opiových doupat. Tam mohou kouřit a snít. A komorník půjde za nimi co nevidět. Už ho nebudu potřebovat. Boby, jeden Romeo a Julie.

V pozadí se objeví komorník a podává jí krabici doutníků.

KLÁRA Vezmeš si také, Alfréde?

ILL Rád.

KLÁRA Tak si vezmi. Dej nám oheň, Roby.

Oba kouří.

ILL Voní krásně.

KLÁRA V tomhle lese jsme spolu často kouřili, pamatuješ se ještě? Cigarety, které jsi kupoval u Matyldy. Nebo kradl.

První zaklepe klíčem na troubel.

KLÁRA Zas ten datel.

ČTVRTÝ Kuku, kuku.

ILL A kukačka.

KLÁRA Chceš, aby ti Roby zahrál na kytaru?

ILL Proším.

KLÁRA Hraje dobře, ten omilostněný loupežný vrah. Po-

třebuji ho ke svým chvilčkám rozjímání. Nenávidím gramofony a rádia.

ILL „V africké soutěsce bataliόν mašíruje...“

KLÁRA Tvoje zamilovaná. Naučil ses jí ode mne.

Mlčení. Oba kouří. Kukačka aid. Vítr šumí. Roby hraje baladu.

ILL Tys měla — chci říct — my jsme měli dítě.

KLÁRA Ovšem.

ILL Byl to kluk, nebo děvče?

KLÁRA Děvče.

ILL A jaké jsi jí dala jméno?

KLÁRA Geneviève.

ILL Hezké jméno.

KLÁRA Viděla jsem jí jenom jednou. Když se narodila. Pak mi ji vzala Křesťanská péče.

ILL Jaké měla oči?

KLÁRA Neotevřela je.

ILL A vlasy?

KLÁRA Černé. Ale to přece mají všechna novorozeňata.

ILL Ano.

Mlčení. Ill kouří a kytara zní.

ILL U koho zemřela?

KLÁRA U cizích lidí. Jméno jsem zapoměla.

ILL Na co?

KLÁRA Zápal mozkových blan. Možná že na něco jiného. Dostala jsem zprávu od úřadů.

ILL Když jde o smrt, je na úřady spolehnoutí.

Mlčení.

KLÁRA Vypravovala jsem ti o naší holčičce a ty teď vypravuj o mně.

ILL O tobě?

KLÁRA Jaká jsem byla, když mi bylo sedmnáct. Když jsi mne miloval.

ILL Jednou jsem tě hledal dlouho v Petrovic stodole. Našel

jsem tě ve staré drožce, jen v košili. S dlouhým stéblem v zubech.

KLÁRA Tys byl silný a odvážný. Bojoval jsi s tím ajznbouňákem, co za mnou páčil. Utírala jsem ti krev s obličejce. Svou červenou spodničkou.

Kytara zmlkne. Balada skončila.

ILL Ještě „Sladká a spanilá otčino“.

KLÁRA Tu umí Roby taky.

Nová hra na kytaru.

ILL Děkuji ti za věnce, za chryzantémy a růže. Pěkně se vyjmají na té rakvi u Zlatého apoštola. Moc pěkně. Už jsou toho dva plné sály. Sedím naposled v našem starém háji, plném šumění větru a volání kukačky. Dnes večer se shromáždí celá obec. Odsoudí mě k smrti a jeden z nich mě zabije. Nevím, kdo to bude a kde se to stane, ale jedno vím; že skončí jeden nesmyslný život.

KLÁRA Odvezu tě v rakvi na Capri. V parku svého paláce jsem dala postavit mauzoleum. Kolem dokola cypřiše, výhled na Středozemní moře.

ILL To znám jenom z obrázků.

KLÁRA Hluboká modř, úchvatné panoráma. A tam zůstaneš. Mrtvý vedle kamenné sochy pohanského boha. Tvá láska ke mně zemřela před mnoha léty. Má láska nemohla zemřít, ale žít také nemohla. Proměnila se v cosi zlého jako já sama, jako jedovaté podhoubí a nevidoucí oči kořenů tohoto lesa, oslepené zlatem mých miliard. Kořeny vztahovaly po tobě svá lesklá chapadla a hledaly tvůj život. Protože ten patří mně, na věky. Teď tě ovinuly a jsi ztracen. Brzy nezůstane nic než mrtvý milenec v mých vzpomínkách. Neškodný přízrak ve zničené schránce.

ILL A teď je konec i se „Sladkou a spanilou otčinou“.

IX. manžel se vrací.

KLÁRA Nositel Nobelovy ceny se vrací od své zříceniny. Tak co, Zoby?

IX. MANŽEL Raně křesťanská éra zničená vpádem Hunů.
KLÁRA Škoda. Podej mi ruku. Roby a Toby nosítka.

Vstupuje do nosítek.

KLÁRA Sbohem, Alfréde.

ILL Sbohem, Kláro.

Nosítka mizí v pozadí. Ill zůstane sedět na lavici, stromy odkládají větve, shora klesá divadelní portál s obvyklými oponami a drapériemi s nápisem Život je vážný — umění je veselé! Z pozadí přichází policajt v nové uniformě a sedne si k Illovi. Objeví se rozhlasový reportér a začne mluvit do mikrofonu. Güllensťil se zatím shromáždí. Všechno je ve fracích a v nových šatech. Je tu množství novinářů, fotoreportérů, hlasatelů a filmových kamer.

REPORTÉR Dámy a pánové. Po záběrech z rodného domu a po rozhovoru s panem farářem jsme přítomni shromáždění obce. Dostáváme se tak k vrcholnému bodu návštěvy, kterou koná paní Klára Zachanasjanová ve svém sympatickém, milém rodném městečku. Přestože tato proslulá žena není přítomna, starosta jejím jménem učiní důležité prohlášení. Nalézáme se v divadelním sále hotelu U Zlatého apoštola, onoho hotelu, kde přenocoval Goethe. Na jevišti, které jinak slouží spolkovým účelům a pohostinským vystoupením kalberstadtské činohry, se shromáždí muži. Tak velí tradice, o čemž mne právě informoval pan starosta. A ženám velí tradice, aby se posadily do hlediště. Slavnostní nálada, nezvyklé napětí, jsou přítomni filmaři, kolegové z televize, reportéři z celého světa. Právě se ujímá slova starosta.

Reportér jde s mikrofonem ke starostovi, který stojí uprostřed scény obklopen v půlkruhu muži.

STAROSTA Vítám güllenskou obec a zahajuji schůzi. Na pořadu máme jen jediný bod. Dostalo se mi velké cti, že vám mohu oznámit: Paní Klára Zachanasjanová, dcera našeho významného spoluobčana, architekta Gottfrieda Wäschera, zamýšlí nám darovat miliardu.

Šum mezi novináři.

STAROSTA Pět set miliónů městu a pět set miliónů všem jeho obyvatelům.

Ticho.

REPORTÉR *tlumeně* Milé posluchačky a posluchači. Obrovská senzace. Nadace, která z obyvatel městečka rázem učiní boháče, představuje jeden z největších sociálních experimentů naší epochy. Všem se zatajil dech. Hrobové ticho. V očích všech jsou slzy dojetí.

STAROSTA Předávám slovo našemu učiteli.

Reportér se blíží s mikrofonem k učiteli.

UČITEL Občané güllenští. Musíme si objasnit, co paní Klára Zachanasjanová tímto darem sleduje. Co tedy sleduje? Chce nás jen obšťastnit penězi, zahrnout zlatem, sanovat Wagnerovy podniky, Bockmanna a chatu Na výsluní? Sami víte, že tomu tak není. Paní Klára Zachanasjanová má v plánu něco významnějšího. Chce za svou miliardu spravedlnost, spravedlnost. Chce, aby se naše obec proměnila v obec spravedlivou. Tento požadavek nás nanejvýš překvapuje. Cožpak u nás v obci nevládla spravedlnost?

PRVNÍ Ne.

DRUHÝ Strpěli jsme zločin.

TŘETÍ Nespravedlivý rozsudek.

ČTVRTÝ Křivou přísahu.

ŽENSKÝ HLAS Roštáka.

JINÉ HLASY Správně.

UČITEL Občané güllenští. To je trpká skutečnost. Musíme si přiznat, že jsme strpěli nespravedlnost. I když si v plné míře uvědomuji materiální možnosti, které nám nabízená miliarda poskytuje, i když v žádném případě nechci přehlédnout, že příčina mnohého zla a utrpení tkví v chudobě, přesto prohlášu: Nejde nám o peníze. *Bouře souhlasu.* Nejde nám o blahobyt a zajištěný život, nejde nám o luxus, ale o to, zda chceme zjednat průchod spravedlnosti. A nejen spravedlnosti, ale

i ostatním ideálům, pro něž žili naši předkové, pro něž bojovali a umírali. Pro všechno, co zvyšuje cenu západní kultury. *Bouře souhlasu.* Svoboda je v sázce, jestliže láska k bližnímu je zašlapána v prach, jestliže není dbáno příkazu pomáhati slabým, jestliže je uráženo manželství, klamán soud a mladá matka uvržena do bídy. *Pískání.* Krvavě vážně musíme teď ve jménu božím brát své ideály. *Bouřlivý souhlas.* Bohatství má jen tehdy smysl, pramení-li z něho milosrdenství. Mějte tuto svatou žízeň, Güllenští. Hlad ducha, a ne jen ten druhý, nízký hlad tělesný. A to je otázka, kterou bych jako rektor zdejšího gymnasia chtěl položit. Jen tehdy, když nepodlehnete zlu a když za žádných okolností nestrpíte nikde ve světě nespravedlnost, můžete přijmout miliardu paní Zachanasjanové a splnit podmínku, která je spojena s touto nadací. A o tom, Güllenští, přemýšlejte a na to pamatujte.

Bouře souhlasu.

REPORTÉR Slyšeli jste všeobecný souhlas, dámy a pánové. Jsem do hloubi duše pohnut, neboť řeč rektora je důkazem mravní velikosti, kterou — bohužel — dnes nenajdete tak často. Odvážně bylo upozorněno na nesprávnosti všeobecného charakteru, na křivdy, k nimž dochází jistě v každé obci a vůbec všude tam, kde žijí lidé.

STAROSTA Alfréde Ille.

REPORTÉR Starosta se opět ujímá slova.

STAROSTA Alfréde Ille. Musím vám položit otázku.

Policajt dá Illovi herdu. Ten se zdvihne. Reportér k němu přichází s mikrofonem.

REPORTÉR A teď uslyšíte hlas muže, na jehož podnět byla založena nadace paní Zachanasjanové, hlas Alfréda Illa, dávného přítele dobrodítelky. Alfréd Ill je statný, sotva sedmdesátiletý muž, každým coulem Gülleňan staré poctivé ražby. Je přirozené, že je dojat, pln vděčnosti a tichého zadostoučinění.

STAROSTA Vy jste způsobil, že nám byla nabídnuta nadace, Alfréde Ille. Jste si toho vědom?

Ill cosi tiše říká.

HLASATEL Musíte mluvit hlasitě, dobrý muži, aby naše posluchačky a posluchači také slyšeli.

ILL Ano.

STAROSTA Budete respektovat naše rozhodnutí přijmout nebo odmítnout nadaci Kláry Zachanasjanové?

ILL Budu.

STAROSTA Chce někdo položit Alfrédu Illovi otázku?

Mlčení.

STAROSTA Má někdo poznámku k nadaci Kláry Zachanasjanové?

Mlčení.

STAROSTA Pan farář?

Mlčení.

STAROSTA Městský lékař?

Mlčení.

STAROSTA Policie?

Mlčení.

STAROSTA Politická opozice?

Mlčení.

STAROSTA Tedy přikročíme k hlasování.

Ticho. Jen bzúčení kamer a záblesky flešů.

STAROSTA Kdo tedy celým srdcem stojí za uskutečněním spravedlnosti, nechť zvedne ruku.

Všichni kromě Illa zvedají ruce.

REPORTÉR Zbožné ticho vládne v divadelním sále. Nic než jednotlivé moře zvednutých paží jako obrovská přísaha lepšímu a spravedlivějšímu světu. Jen starý muž sedí nehybně,

přemožen radostí. Dosáhl svého cíle. Díky dobročinnosti jeho přítelkyně z mládeži byla nadace založena.

STAROSTA Nadace Kláry Zachanasjanové byla jednohlasně přijata. Ne pro peníze.

OBEK Ne pro peníze.

STAROSTA Ale pro spravedlnost.

OBEK Pro spravedlnost.

STAROSTA A pro klid svědomí.

OBEK Pro klid svědomí.

STAROSTA Nemohli bychom žít a strpět mezi sebou zločin.

OBEK Nemohli bychom žít a strpět mezi sebou zločin.

STAROSTA Musíme jej vyhladit.

OBEK Musíme jej vyhladit.

STAROSTA Aby nedoznaly úhony naše duše.

OBEK Aby nedoznaly úhony naše duše.

STAROSTA Ani naše nejsvětější statky.

OBEK Ani naše nejsvětější statky.

ILL *vykřikne* Bože můj.

Všichni stojí se slavnostně zdviženýma rukama, jen u kamery dojde k poruše.

KAMERAMAN Škoda. Pane starosto, osvětlení přestalo fungovat. Prosím, závěr hlasování ještě jednou.

STAROSTA Ještě jednou?

KAMERAMAN Pro filmový týdeník.

STAROSTA Samozřejmě.

KAMERAMAN Reflektory jsou v pořádku?

HLAS V pořádku.

KAMERAMAN Tak jedem.

Starosta zaujme pózu.

STAROSTA Kdo tedy celým srdcem stojí za uskutečněním spravedlnosti, nechť zvedne ruku.

Všichni zvedají ruce.

STAROSTA Nadace Kláry Zachanasjanové byla jednohlasně přijata. Ne pro peníze.

OBEC Ne pro peníze.

STAROSTA Ale pro spravedlnost.

OBEC Ale pro spravedlnost.

STAROSTA Pro klid svědomí.

OBEC Pro klid svědomí.

STAROSTA Nemohli bychom žít a strpět mezi sebou zločin.

OBEC Nemohli bychom žít a strpět mezi sebou zločin.

STAROSTA Musíme jej vyhledit.

OBEC Musíme jej vyhledit.

STAROSTA Aby nedoznaly úhony naše duše.

OBEC Aby nedoznaly úhony naše duše.

STAROSTA Ani nejsvětější statky.

OBEC Ani nejsvětější statky.

Ticho.

KAMERAMAN *potichu* No tak, Ille.

Ticho.

KAMERAMAN Tak tedy ne. Škoda. Ten radostný výkřik „Bože můj“ byl zvlášť působivý.

STAROSTA Pánové od novin, rozhlasu a filmu jsou zváni k malému občerstvení v restauraci. Nejlépe když projdou nouzovým východem. Pro dámy se v zahradě u Zlatého apoštola podává čaj.

Lidé od novin, rozhlasu a filmu vycházejí po pravé straně dozadu. Muži zůstanou nehybně na svém místě. Ill zůstane a chce odejít. Policajt tlačí Illa zpátky na lavici.

POLICAJT Tady zůstaneš.

ILL Vy to chcete udělat ještě dneska?

POLICAJT To se rozumí.

ILL Myslím jsem, že by bylo nejlíp, kdyby se to stalo u mne.

POLICAJT Stane se to tady.

STAROSTA Není nikdo v hledišti?

Třetí a Čtvrtý pátrají dole.

TŘETÍ Nikdo.

STAROSTA Na galerii?

ČTVRTÝ Prázdnó.

STAROSTA Zavřete dveře. Nikdo nesmí do sálu.

Ti dva jdou do hlediště.

TŘETÍ Zavřeno.

ČTVRTÝ Zavřeno.

STAROSTA Zhasněte světla. Měsíc svítí okny galerie, a to stačí.

Scéna se zatemní. Ve slabém městěním světle je vidět lidi jen nezřetelně.

STAROSTA Udělejte uličku.

Muži vytvoří uličku. Na jejím konci stojí turner v bílých elegantních kalhotách, s rudou šerpou přes tilko.

STAROSTA Smím prosit, pane faráři?

Farář jde pomalu k Illovi a sedne si k němu.

FARÁŘ Tak, Ille, přišla vaše poslední hodinka.

ILL Cigaretu.

FARÁŘ Cigaretu, pane starosto.

STAROSTA *účinně* Samozřejmě. Nějakou zvlášť dobrou.

Podává krabičku faráři a ten Illovi. Ill si bere cigaretu; policajt mu ji zapaluje a farář vrací krabičku starostovi.

FARÁŘ Jak už řekl prorok...

ILL Prosím vás, ne.

Kouřt.

FARÁŘ Vy nemáte strach?

ILL Už ne.

Kouřt.

FARÁŘ *bezmocně* Budu se za vás modlit.

ILL Modlete se za Güllen.

Kouřt. Farář pomalu vstává.

FARÁŘ Bůh nám buď milostiv.

Pomalů se vřadí mezi ostatní.

STAROSTA Povstaňte, Alfréde Ille.

Ill váhá.

POLICAJT Tak vstaň, ty svině.

STAROSTA Policejní strážmistrě, ovládejte se.

POLICAJT Promiňte, to mi tak uklouzlo.

STAROSTA Tak pojdte, Alfréde Ille.

Ill upustí cigaretu a vykročí. Jde pomalu do středu scény a otočí se zády k publiku.

STAROSTA Jděte uličkou.

Ill váhá.

Ill jde pomalu uličkou mlčících mužů. Docela vzadu se mu do cesty postaví turner. Ill zůstane stát, otočí se a vidí, jak se ulička nemilosrdně uzavírá. Klesne na kolena. Ulička se proměňuje v klubko lidí, které se tiše svinuje a pomalu se sklání. Vpředu zleva přicházejí žurnalisté. Světlo.

PRVNÍ NOVINÁŘ Co se to tu děje?

Klubko lidí se rozevře. Muži se mlčky postaví dozadu. Před nimi zůstává jen lékař, klečící nad mrtvolou, přes niž je přehozen kostkovaný ubrus, obvyklý v restauracích. Lékař vstane, sejme stetoskop.

LÉKAŘ Srdeční mrtvice.

Ticho.

STAROSTA Radost ho zabila.

PRVNÍ NOVINÁŘ Radost.

DRUHÝ NOVINÁŘ Život píše ty nejdojemnější historky.

PRVNÍ NOVINÁŘ Do práce.

Oba spěchají vpravo dozadu. Zleva přichází Klára, sledována komorníkem. Uvidí mrtvolu, zůstane stát, jde pomalu do středu jeviště a obrací se k publiku.

KLÁRA Přineste ho sem.

Roby a Toby přinesou máry, položí na ně Illa a přinesou ho k nohám Kláry.

KLÁRA *strnulá* Odkryj ho, Boby.

Komorník odkrývá Illův obličej. Klára jej dlouho pozoruje.

KLÁRA Vypadá stejně jako před léty, můj černý pardál. Přikryj ho.

Komorník přikrývá Illův obličej.

KLÁRA Odneste ho do rakve.

Roby a Toby ho nesou vlevo.

KLÁRA Boby, doprovod mne do mého pokoje. Ať zabalí kufry. Jedeme na Capri.

Komorník ji nabídne rámě. Klára pomalu odchází vlevo. Zastaví se.

KLÁRA Starosto.

Z pozadí se z hmoty mlčících mužů pomalu blíží starosta.

KLÁRA Šek.

Předá mu šek a odchází s komorníkem.

Stále lepší šaty ať vyjadřují rostoucí blahobyť. Nevtravě, ale přece znatelně nechť působí prostor jeviště stále příjemněji. Ať se proměňuje ve svých jednotlivých společenských stupních, jako bychom se nepozorovaně přestěhovali z bytu chudé čtvrti do moderního blahobytného města. Tento růst bohatství vyúsťuje v apoteózu závěrečného obrazu. Kdysi ledový svět se proměnil v bohatství technické oslnivosti a vyúsťuje ve světový happy end. Prapory, girlandy, plakáty, neоновá světla obklopují renovované nádraží. Güllenští muži i ženy ve večerních šatech a fracích tvoří po způsobu řecké tragédie dva chóry, ne náhodně, ale rozestavení tak, jako by daleko zahnaná potápějící se loď vysílala poslední signály.

CHÓR Svět zná tolik hrůz
 Pustošivá zeměřesení
 Sopky chrlicí oheň, vzednutí moře
 Války též a pancáře hřmící v pšeničných polích
 Oslnivý hřib atomové bomby

CHÓR II Ale nic není hrůznějšího než
 bída
 Protože nezná dobrodružství
 Bezútečně ve svém objetí tiskne lidský rod
 Navléká korálky pustých dní

ŽENY V bezmoci se dívají matky
 na zánik toho nejdražšího

MUŽI Ale muž
 Ten obmýšlí vzpouru
 a snuje zradu

PRVNÍ V děravých botách vydechne naposled
 TŘETÍ S páchnoucím smotkem v ústech
 CHÓR I Poněvadž práce,
 kdysi chlebobárná,
 není,
 CHÓR II supící vlaky se vyhýbají městu.
 VŠICHNI Nám se vede dobře.
 PANÍ ILLOVÁ Nám, kterým laskavý osud
 VŠICHNI všechno změnil.
 ŽENY Slušivé oděvy teď
 obepínají půvabná těla.
 SYN A chlapec řídí sportovní vůz.
 MUŽI A limuzínu obchodník.
 DCERA Dívka běhá za míčem
 na rudém dvorci.
 LÉKAŘ V novém operačním sále, zeleně vykachličko-
 vaném, radostně operuje lékař.
 VŠICHNI A večere
 kouří v domě. Spokojen,
 dobře obut,
 vdechuje každý z nás
 nejlepší tabák.

UČITEL Hladový po vědění učí stejně hladovíci.
 DRUHÝ Poklady na poklady vrší
 snaživý podnikatel.
 VŠICHNI Rembrandta k Rubensovi.
 MALÍŘ Umění živí umělce
 dosyta.
 FARÁŘ O vánocích a velikonocích
 i o svatodušních svátcích bortí se
 pod návaem křesťanů chrám.
 VŠICHNI Vlaky,
 blyštivé,
 letí po železných kolejkách,
 spojujíce národ s národem.
 Staví opět u nás.

Zleva přichází průvodčí.

PRŮVODČÍ Gullen!

PŘEDNOSTA Dálkový rychlík Gullen—Řím. Nastupte, pro-
 sím. Salónní vůz je vpředu.

*Z pozadí přinášejí Kláru v nosítkách, strnulou jako staré, kamenné
 božstvo. Její průvod prochází středem obou chórů.*

STAROSTA Opouští nás.

VŠICHNI Ta, co nás bohatě obdarovala.

DCERA Dobrodějka.

VŠICHNI Se svým vznešeným doprovodem!

Kláru zmizí vpravo. Nakonec nesou sluhové rakev.

STAROSTA Necht' ji štěstí provází.

VŠICHNI To nejdražší, jí svěřené, odváží s sebou.

PŘEDNOSTA Odjezd!

VŠICHNI Kéz nás ochrání

FARÁŘ Bůh

VŠICHNI V této bouřlivé a zběsilé době
STAROSTA Blahobyt
VŠICHNI I vezdejší statky nám zachovej
Bůh
Zachovej svobodu
Noc ať daleko rozbíjí svůj stan
Nezatemňuj už nikdy naše město
Z mrtvých slavně povstalé
Abychom svého štěstí dosyta užili

POZNÁMKA

„Návštěva staré dámy“ je příběh, který se odehrává na malém městě kdesi ve střední Evropě. Je napsán člověkem, který se od těchto lidí vůbec nedistancuje a není si tak docela jist, zda by jednal jinak: co je na oně historii navíc, není třeba při této příležitosti ani říkat, ani na divadle inscenovat. To platí rovněž o konci. Güllenští zde sice mluví slavnostněji, než by tomu bylo ve skutečnosti, poněkud blíže tomu, co bývá označováno jako báseň, jako krásná mluva, vlastně jenom proto, že jsou nyní bohatší a jako úspěšní lidé také vybraněji mluví. Popisují lidi, ne loutky, jednání, ne alegorii, ukazují svět a ne morálku, jak si často mnozí o mně vymýšlejí, ano, nikdy se nepokouším konfrontovat svou hru se světem, protože k tomu zcela přirozeně dochází samo od sebe od té doby, co existuje v divadle divák. Divadelní hra se odehrává v možnostech jeviště, ne v oděvu nějakého stylu. Když Güllenané hrají stromy, tak to není surrealismus, ale je to proto, aby onu trochu trapnou historii lásky, odehrávající se v tomto lese — pokus starého muže o sblížení se starou ženou — převedli do poetického jevištního prostoru a učinili ji snesitelnou. Píší z pocitu imanentní důvěry v divadlo, v herce. To je síla, která mne především žene. Láká mne materiál. Herec potřebuje jen málo k tomu, aby představoval člověka, jen vnější pokožku a právě odpovídající text. Domnívám se, že tak jako se organismus dovršuje tím, že vytváří pokožku, tak i divadelní hru dovršuje jazyk. Divadelní autor poskytuje jen jazyk. Jazyk je výsledek. Proto nelze pracovat jenom na jazyce samém, ale pouze na tom, co tvoří jazyk, na myšlenkách, snad na jednání. Pouze na jazyce, pouze na stylu pracují jenom dileti. Věřím, že úloha herce spočívá v tom, aby znovu docíloval tohoto výsledku, a jeho umění pak musí vypadat přirozeně. Když hrají správně popředí, pozadí vyjde samo. Nepočítám se k dnešní avantgardě, jistěže mám svou teorii umění, což není všechno jen žert, přece se však držím se svým soukromým míněním zpátky (nemusel bych se podle něho vůbec řídit) a radši bych platil za trochu neučesaného mladíka s nedostatečným formálním usilováním.

Je třeba mne inscenovat v duchu lidových her, chovat se ke mně jako k odrůdě vědomého Nestroye: tak je možno dostat se nejdále. Je třeba zůstat u svých nápadů a nestarat se o hluboký smysl, dodržovat změny scén bez přestávek a bez opony. Také automobilovou scénu je třeba hrát jednoduše, nejlépe s divadelním vozem, kde je namontováno jen to nejnütnější k akci: sedadla, volant, nárazník, tedy pohled na vůz zepředu, zadní sedadla zvýšena. Všechno to musí být nové, nové jako žluté boty atd. (Tahle scéna nemá nic společného s Wilderem. Jak to? Dialektické cvičení pro kritiky.) Klára Zachanasjanová nepředstavuje ani spravedlnost, ani Marshallův plán nebo dokonce Apokalypsu. Nechť je jenom to, co je, nejbohatší žena světa, která díky svému majetku může jednat jako hrdinka řecké tragédie, absolutně, krutě, jako Médca třeba. Může si to

dovolit. Má humor, a to se nesmí přehlédnout, má odstup k lidem jako ke zboží, které je na prodej, odstup i k sobě samé, později zvláštní grácií, zlomyslný šarm. Poněvadž se pohybuje mimo lidský řád, stala se něčím neproměnným, strnulým, už bez jakéhokoli vývoje, jako by měla zkamennět a proměnit se v modlu. Je to básnický zjev, její průvod také, ani cunuši nesmějí být hráni realisticky nechutně, s hlasy kleštěnců, ale neskutečně, pohádkově, přízračně, šťastní jako rostliny, oběti totální pomsty, která je logická jako pravěké knihy zákonů (pro zjednodušení role mohou oba mluvit také střídavě místo najednou, ale pak nesmějí opakovat věty). Je-li Klára Zachanasjanová nehybná, hrdinka od samého začátku, její milenc se hrdinou teprve stává. Zchudlý kramář, který jí padne na začátku za oběť, je vinen a dotnívá se, že život sám smazal všechny viny. Je to obraz muže neschopného myšlenky, prostínký člověk, kterému něco pomalu dochází. Ve strachu a ohromení největší osobnost. Zažije na sobě spravedlnost, poněvadž pozná svou vinu, je veliký ve svém umírání. (Jeho smrt nepostrádá určité monumentalitu.) Jeho smrt je nesmyslná a zároveň plná smyslu. Měla by smysl jenom v mystické říši antické polis, ale náš příběh se odehrává v Güllenu. V současnosti. K hrdinům přistupují Gülleňané, lidé jako my všichni. Neměli by být kresleni zle, vůbec ne, nejdřív jsou rozhodnutí nabídku odmítnout, ale začnou dělat dluhy, ne s úmyslem zabít Illa, ale z lehkomyšlnosti, z pocitu, že se to všechno nějak zařídí. Tak by se mělo inscenovat druhé dějství. Rovněž nádražní scéna: strach má jen Ill, protože zná svou situaci. Ještě nepadne zlé slovo, teprve scéna v Petrovic stodole přináší změnu. Osudové určení již není třeba obcházet. Od této chvíle se Gülleňané pomalu připravují k vraždě, ujišťují se o Illově vině, jenom rodina až do konce hovoří o tom, že to všechno dobře dopadne. Ani oni nejsou zlí, jenom slabí jako všichni. Je to obec, která pomalu propadá pokušení podobně jako učitel. Ale toto vzdání se musí být pochopitelné. Pokušení je příliš veliké, bída příliš trpká. „Stará dáma“ je zlá hra a právě proto nesmí být hrána zle, ale co nejhumánněji, se smutkem, ale bez hněvu, také s humorem, poněvadž nic neuškodí této komedii, která končí tragicky, než skálopevná vážnost.

Frank Pátý